

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Світлана ХАЛАТУР**
« ____ » _____ **2023 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: Удосконалення формування кредитної політики комерційного
банку

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувачка

Альона ТИТАРЕНКО

**Науковий керівник,
к.е.н.**

Оксана ВОДОЛАЗСЬКА

Дніпро – 2023

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

«_____» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ на підготовку кваліфікаційної роботи

Титаренко Альони Валеріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення формування кредитної політики комерційного банку

Науковий керівник: Водолазська Оксана Анатоліївни, к.е.н.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «30» листопада 2022 р. № 3413

2. Термін подання здобувачем роботи: «10» лютого 2023 року

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі акти України та інструктивні матеріали НБУ щодо кредитної діяльності комерційних банків, річні фінансові звіти АТ КБ «ПриватБанк» за 2017-2021 роки, публікації рейтингових агентств, матеріали наукових статей, монографій, інтернет-джерел.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні основи формування кредитної політики комерційного банку. 2. Аналіз особливостей формування кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк». 3. Напрями удосконалення формування кредитної політики комерційного банку. 4. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Організація формування кредитної політики банку. 2. Типи кредитної політики банку й механізми її провадження. 3. Принципи кредитної політики банку. 4. Основні способи диверсифікації кредитів. 5. Динаміка структури активів ПриватБанку у 2017-2021 рр.,%. 6. Зміна структури пасивів ПриватБанку за джерелами їхнього формування у 2017-2021 рр.,%. 7. Чисті активи й кредитний портфель ПриватБанку в 2017-2021 рр., млрд. грн.. 8. Динаміка депозитного й кредитного портфелів ПриватБанку за 2017-2021 рр., млрд. грн. 9. Порівняння частки непрацюючих кредитів ПриватБанку та інших українських банків за формою власності за 2017-2021 рр.,%. 10. Динаміка чистого процентного доходу, чистого фінансового результату та чистої процентної маржі ПриватБанку за 2017-2021 роки. 11. Процес кредитування юридичних осіб із застосуванням процедури андеррайтингу. 12. Інтегральний показник кредитного ризику ПриватБанку

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «10» травня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретико-методичні основи формування кредитної політики комерційного банку	11.05. 2022	виконано
2	Аналіз особливостей формування кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк»	20.10. 2022	виконано
3	Напрями удосконалення формування кредитної політики комерційного банку	24.11.2022	виконано
4	Висновки і пропозиції	25.12.2022	виконано
5	Оформлення роботи	01.01.2023	виконано

Здобувачка _____
(підпис)

Альона ТИТАРЕНКО

Керівник роботи _____
(підпис)

Оксана ВОДОЛАЗСЬКА

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	8
1.1. Економічна сутність і призначення кредитної політики банку	8
1.2. Чинники, що впливають на формування кредитної політики банку	16
1.3. Види банківських кредитів і підходи до їх диверсифікації	22
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	30
2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»	30
2.2. Динаміка кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»	37
2.3. Оцінка ефективності кредитної політики банку	46
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	51
3.1. Заходи щодо покращення кредитної діяльності комерційних банків	51
3.2. Впровадження андеррайтингу як інструменту системної оцінки кредитоспроможності позичальників	55
3.3. Удосконалення методики оцінки кредитного ризику банку	62
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	82

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення формування кредитної політики комерційного банку»

Кваліфікаційна робота містить: 82 с., 12 рис., 15 табл., 3 додатки, 63 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – процес формування кредитної політики банку.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних і практичних підходів до формування кредитної політики банку.

Метою роботи є вивчення теоретико-методичних підходів до формування кредитної політики банків та обґрунтування системи заходів щодо її удосконалення задля зменшення ризиковості банківської діяльності.

Методи дослідження – діалектичний підхід, методи індукції й дедукції, системний аналіз, методи порівняння, групування, табличний і графічний методи, метод розрахунку інтегрального показника.

У роботі представлено напрями удосконалення формування кредитної політики банку, які передбачають посилене управління його кредитними ризиками через використання андеррайтингу як інструменту системної оцінки кредитоспроможності позичальників. Впровадження пропонованих заходів до формування кредитної політики у практику вітчизняних банків дозволить мінімізувати ризиковість кредитної діяльності та максимізувати їхню прибутковість..

Результати рекомендовані до впровадження АТ КБ «ПриватБанк» у м. Дніпро.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ, КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОЗИЧАЛЬНИКА, КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ, МІНІМІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

KEYWORDS

BANK LENDING, CREDIT ABILITY OF THE BORROWER, LOAN PORTFOLIO, CREDIT RISK MINIMIZATION

ВСТУП

Ефективність функціонування сучасних банківських систем вимірюється повнотою виконання функцій банками, особливо у перерозподілі капіталу в національній економіці. Функція кредитного посередництва посідає важливу роль серед функцій банківської системи. Результатом її виконання є стимулювання економіки. Мобілізуючи тимчасово вільні кошти, банки надають кредити тим суб'єктам, яким необхідні додаткових фінансових ресурсів для розвитку. Враховуючи важливість банківського кредитування і, водночас, його ризикованість, банківські кредити є об'єктом нагляду та регулювання з метою створення умов для применшення кредитних ризиків.

Кредитна політика як провідний документ для роботи банку з позичальниками, відіграє ключову роль при визначенні можливостей кредитування. Якісно підготовлена кредитна політика враховує всі ризики кредитоспроможності позичальника, відповідаючи всім принципам роботи кредиту: платності, поверненості, забезпеченості, терміновості, диференційованості.

Актуальність проблеми покращення кредитної політики банків в Україні зумовлена тим, що кредитні операції надають банкам основну частину доходів. Однак аналіз ситуації в банківському секторі показує, що банки іноді зазнають фінансової катастрофи через надзвичайно ризиковану кредитну політику. Через це першочерговою є проблема мінімізації ризиків банківського кредитування. Банки мають управляти кредитним процесом задля отримання максимального прибутку, намагаючись при цьому мінімізувати ризик, безпосередньо пов'язано з механізмом надання та погашення банківських кредитів.

В процесі становлення й піднесення банківської системи відбувалося формування уявлень з окремих питань банківського менеджменту, які відображають у своїх працях науковці-економісти М.В. Баланюк, В.В. Волкова, А.В. Герасименко, Н.І. Демчук, О.В. Дзюблюк, Ж.М. Довгань, А.М.

Ісаян, Г.Т. Карчева, О.А. Криклій, Ю.П. Макаренко, А.І. Рудевська, О.Г. Череп та ін.. Основна увага в цих дослідженнях приділялася кредитному портфелю, проблемам його оцінювання й керування ним. Незважаючи на достатньо велику кількість публікацій та теоретичних розробок, проблеми покращення кредитної політики банків в Україні залишаються фрагментарними і потребують подальшого науково-практичного обґрунтування.

Метою роботи є вивчення теоретико-методичних підходів до формування кредитної політики банків та обґрунтування системи заходів щодо її удосконалення задля зменшення ризиковості банківської діяльності.

Встановлена мета вимагає виконання у процесі роботи таких завдань:

- висвітлення сутності і призначення кредитної політики банку;
- визначення чинників, що впливають на формування кредитної політики;
- встановлення видів банківських кредитів і дослідження підходів до їх диверсифікації;
- оглядання організаційно-економічної характеристики АК КБ «ПриватБанк»;
- аналіз динаміки формування кредитного портфеля ПриватБанку;
- оцінювання ефективності кредитної політики банку;
- визначення заходів щодо покращення кредитної діяльності банків;
- вивчення можливостей впровадження андеррайтингу як інструменту системної оцінки кредитоспроможності позичальників;
- удосконалення методики оцінки кредитного ризику банку.

Об'єктом дослідження є процес формування кредитної політики банку.

Предметом дослідження відзначається сукупність теоретико-методичних і практичних підходів до формування кредитної політики банку.

Проведення дослідження відбувалося із застосуванням низки наукових методів, а саме: при визначенні сутнісних ознак кредитної політики – діалектичний підхід, методи індукції й дедукції; при висвітленні методичних аспектів формування кредитної політики – системний аналіз; при аналізі

показників банківської статистики і визначенні тенденцій їх зміни – методи порівняння, групування, табличний і графічний; для оцінювання кредитного ризику банку – метод розрахунку інтегрального показника.

Джерело інформаційно-аналітичних даних дослідження виступали матеріали наукових статей, монографій, в яких окреслені дослідження відомих фінансистів з питань кредитної політики банків. Крім того, дослідження у роботі ґрунтувалися на чинних нормативно-правових актах щодо регулювання кредитної діяльності українських банків. Базою даних для проведення дослідження поставала фінансова звітність АК КБ «ПриватБанк», а також публікації з мережі Інтернет.

Наукова новизна роботи розпізнається в удосконаленні формування кредитної політики банку, яке передбачає посилене управління його кредитними ризиками через використання андеррайтингу як інструменту системної оцінки кредитоспроможності позичальників.

Впровадження пропонованих заходів до формування кредитної політики у практику вітчизняних банків дозволить мінімізувати ризиковість кредитної діяльності та максимізувати їхню прибутковість.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Економічна сутність і призначення кредитної політики банку

Процес надання позик і кредитів – це один із найприбутковіших сегментів для банку, і залежить він від різноманітних чинників, таких як, коло партнерів, клієнтів, удосконалення та розширення видів банківських продуктів, методів кредитування, а також обсяг банківського кредитування. Проте іншим боком цього процесу є висока конкуренція на кредитному ринку, ризикованість бізнесу, що може призвести до збільшення збитку банків. Отже, зростає потреба у формуванні та теоретичному осмисленні кредитної політики, яка виступає одним із елементом, необхідним для вирішення завдань з оптимізації кредитних ризиків, для визначення необхідних напрямів діяльності банку у взаємозв'язку з розвитком ІТ-технологій, які дають змогу спрогнозувати можливі майбутні результати кредитного ринку.

На основі аналізу теоретичних уявлень щодо поняття «кредитна політика» можна відзначити відсутність єдиної думки щодо розуміння цього визначення. Різні підходи до встановлення сутності кредитної політики, наведено у таблиці А.1. додатку А.

Кредитною політикою можна вважати сукупність стратегічних та тактичних планованих дій банку в галузі кредитних операцій [14]. Здійснення кредитної політики провадиться із метою стабільного розвитку банку й максимізації отримання ним чистого доходів.

Кредитна політика виражається через різні операції – власне депозитну і кредитну. Ці операції відрізняються за суттю, але мають єдину родову основу.

На макроекономічному рівні розробка кредитної політики банку за допомогою діяльності НБУ передбачає наявність взаємозв'язків між категоріями кредитної та банківської політик. Не визначивши структуру і

склад банківської політики, як загальної категорії, складно розібратися повною мірою у значенні найбільш окремого терміну – кредитна політика. На практиці банківська політика складається з наступних підвидів: депозитна політика, кредитна політика, відсоткова політика, політика в галузі розрахунково-касового обслуговування, валютна політика, політика з проведення окремих банківських операцій (наприклад, фондових, трастових, консалтингових, тощо). До банківської політики також належить управління ризиками, рентабельністю, персоналом.

У економічній літературі відсутній загальновизнаний підхід до встановлення поняття «кредитна політика». Згідно з Г.Т. Карчевою, як кредитну політику банку можна розпізнавати сукупність заходів, спрямованих на здійснення кредитних операцій, підвищення їх прибутковості та мінімізацію кредитного ризику [24].

Кредитна політика виступає як невід'ємний елемент управління діяльністю банку (рис. 1.1). Насамперед, вона необхідна кредитним організаціям для того, щоб правильно вибудувати і регулювати відносини між банками й їхніми клієнтами щодо надання позикових коштів з подальшим поверненням як основного боргу за кредитом, так і належних відсотків. Тому, на думку Ж.М. Довгань, кредитною політикою банку розпізнається його стратегія і тактика в галузі кредитних операцій [14]. Істотним є також, що кредитна політика постає основою ризик-менеджменту в роботі банку.

Аналогічне визначення наводить М.В. Баланюк. На його думку, ціль кредитної політики розкривається у зростанні активів банку і підвищенні їхньої якості. При цьому автор віддає перевагу другому напрямку кредитної політики, вважаючи, що банківську стратегію у царині кредитних відносин можна визначити як різні форми і напрями провадження даної політики через організацію процесу кредитування. Тактичні питання опрацьовують і закріплюють зазвичай у регламентах банку, щодо конкретної сторони діяльності [2].

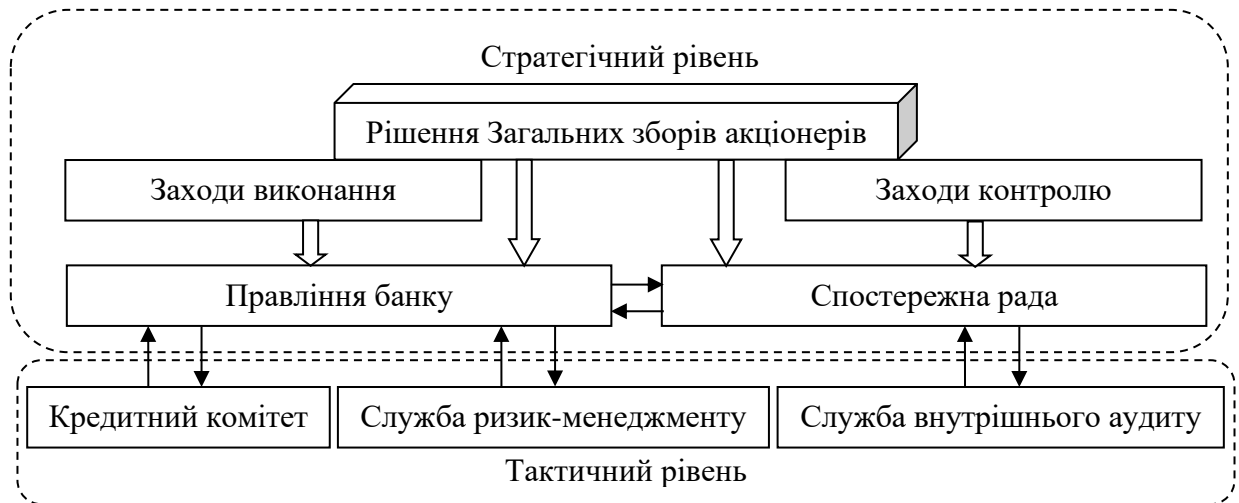

Рис. 1.1. Організація формування кредитної політики банку

В.І. Рудевська у своїх працях описує, що кредитна політика характеризує стратегію і тактику банку в сфері кредитних операцій. У частині стратегії вона містить у собі цілі, принципи та пріоритети банку на ринку кредитування, а в межах тактики – фінансовий або інший інструментарій, застосовуваний банком при досягненні цілей під час здійснення кредитних угод, правила їхнього здійснення і організаційний порядок кредитного процесу [48, 49].

На думку Н.В. Чиж, кредитна політика на рівні банку відзначається сукупністю чинників, документообороту і заходів, що забезпечують піднесення банку в галузі кредитування клієнтів [56].

Кредитна політика в роботі В.В. Зянько, Н.О. Коваль, І.Ю. Єпіфанової окреслюється напрямками діяльності банку в галузі кредитних та інвестиційних операцій, і розробці процедури кредитування, що сприятиме зниженню ризиків [20].

Дослідження наявних в економічній науці підходів дає підстави встановити, що кредитна політика відноситься до організації управління рухом кредиту в усіх його різновидах. В умовах конкуренції між установами фінансово-кредитного сектору, такий підхід не дає змоги достатньо повно оцінити роботу конкретного банку з погляду організації його кредитних

взаємовідносин із клієнтами. Тому доцільно проводити оцінку цього напряму діяльності кожного банку.

Серед безлічі підходів до визначення досліджуваної категорії в діяльності банків, найактуальнішим виступає пруденційний підхід, розглянутий у зарубіжній літературі. Представники цього підходу відзначають значущість кредитної сфери в поживленні фінансової системи через банківський сектор і тут ключову роль відіграє кредитна політика банків, що здійснюється відповідно до напрямів розвитку кредитного ринку, та дає змогу вдосконалювати методичні підходи щодо оцінювання кредитоспроможності позичальників задля зниження кредитних ризиків. Зокрема, пропонується впровадження гендерного аналізу позичальників як інноваційної складової оцінювання кредитного ризику [60].

У вітчизняній економічній літературі також аналізувалися різні аспекти кредитної політики банків. Із становленням економіки ринкового типу відбувся поступовий розвиток банківського сектора як комерційної складової. Таким чином, з'явилися потреби у визначенні сутності та методів реалізації кредитних інтересів банків, встановленні важливості розуміння власних цілей у сфері надання позик, апробації різних теоретичних підходів у практичній діяльності.

Перші вітчизняні учених-економістів, які аналізували засади кредитної політики банків, вказували на те, що в умовах командно-адміністративної економіки цей напрям банківської діяльності здійснювався тільки на макроекономічному рівні, через це деякі радянські економісти стверджували, що ця категорія являє собою ширше поняття, ніж банківська політика.

Однак в умовах, що склалися, тобто з точки зору функціонування багатьох банків на мікроекономічному рівні, кредитна політика є складовим елементом загальної банківської політики. Вона трактується як визначення стратегії і тактики при організації кредитного процесу.

Становить інтерес позиція вченого-економіста А.В. Герасименко, який розглядає цей напрямок діяльності як філософію діяльності банку,

зазначаючи, що він є складовою процесу планування в банку, що розпочинається з визначення глобальної місії та переходить у встановлення конкретних процедур і правил здійснення операцій на різних рівнях управління [6].

У зарубіжній банківській практиці доцільним вважається розробка спеціального документа для кредитної політики – меморандуму, ціллю якого є окреслення стратегії і тактики банку, які розпізнають правила організації кредитного процесу. Враховуючи цей підхід кредитну політику необхідно оформляти документально, у вигляді письмово зафіксованого документа, що включає положення, які розпізнають роботу з видавання кредиту, а також процес кредитування.

Отже, сутнісне наповнення кредитної політики можливо вбачати як банківську стратегію і тактику при мобілізації ресурсів і подальшого їх інвестування у сфері кредитування клієнтів банку. У широкому сприйнятті можна поглянути на кредитну політику з боку банку-кредитора і банку-позичальника по відношенню до його клієнтів, включаючи населення. У вузькому ж сенсі кредитною політикою є банківська стратегія і тактика в питанні організаційного забезпечення процесу кредитування.

Залежно від пріоритетів менеджмент банку може застосовувати агресивну, консервативну або помірну кредитну політику (рис. 1.2).

Говорячи про функції кредитної політики як прояв її сутності О.В. Дзюблюк та Л.М. Прийдун виділяють дві групи:

- 1) загальні функції, які характерні для різних елементів банківської політики;
- 2) специфічні функції, що відрізняють кредитну політику від інших елементів.

Загальні функції: комерційна, контролююча, стимулююча.

Рис. 1.2. Типи кредитної політики банку й механізми її провадження

Комерційна функція – це функція, спрямована на отримання комерційним банком максимального прибутку від проведення банківських операцій, зокрема й кредитних.

Стимулююча функція полягає в розподілі за допомогою здійснення кредитної політики тимчасово невикористовуваних грошових коштів у різні кредитні організації, та їх подальше раціональне розміщення. Ця функція відображає об'єктивні потреби держави, клієнтів, банків. Клієнт отримує переваги двома способами:

- 1) отримує позику в банку в разі нестачі необхідних грошових коштів для фінансування оперативних цілей (у цьому разі зобов'язання позичальника платити банку відсотки за використання кредиту стимулює його виплатити позику в максимально короткі строки і не допустити прострочених платежів);

2) розміщує гроші в банку у вклад під певний відсоток, обмеживши свої поточні потреби, і через певний час отримує суму з відсотковими виплатами.

Банк використовує стимулюючу функцію з метою мобілізації грошових коштів за найнижчою ціною і продаж цих грошей клієнтам за вищою. Отриману різницю банк отримує як прибуток. Держава ж здійснює управління грошовими коштами через банківську діяльність.

Контрольна функція кредитної політики банку дає змогу реалізовувати контроль за використанням і залученням кредитних ресурсів як самими банками, так і їхніми клієнтами з урахуванням певних пріоритетів кредитної політики аналізованого банку.

Функція оптимізації кредитного процесу належить до специфічних функцій і спрямована безпосередньо на досягнення мети банківської політики. Ця функція виявляє більш пріоритетні напрямки кредитування для певного банку і створює прийнятні умови надання позичок клієнтам.

Ролью кредитної політики банку стає визначення більш значущих шляхів розширення банківської діяльності не тільки в момент інвестування і розподілу кредитних ресурсів, а й у момент розвитку і збільшення ефективності кредитного процесу в цілому.

Необхідно відзначити значущість кредитної політики в регулюванні грошового обігу на макроекономічному рівні та в процесах формування і розподілу національного доходу. На рівні певного банку (тобто на мікрорівні) визначальним стає забезпечення ліквідності, надійності та рентабельності банку, адекватності його діяльності та стабільності розвитку відносно потреб клієнтів.

Головну роль відіграє кредитна політика в економіці держави. Через банки відбувається акумулювання грошових коштів між сферами і галузями ринкової економіки, переведення заощадження з непродуктивної форми в продуктивну, кредитування і фінансування потреб як населення, так і економіки на неінфляційній основі (без випуску додаткових грошових коштів в обіг).

Базується кредитна політика на освоєнні рівня формування кредитних відносин банку і клієнта, що досягнутий на конкретному етапі, і націлена вона на розвиток і вдосконалення цих відносин.

Кредитна політика значно впливає на діяльність банку. Якщо її сформовано неефективно, майже не реалізовано на практиці або зовсім немає, то банк не тільки зазнає збитків у процесі своєї діяльності, а й не зможе успішно розвиватися і функціонувати, що може спричинити його крах. Для реалізації та успішної побудови кредитної політики банкам необхідно вибудовувати чітку тактику і стратегію та реалізовувати контрольні заходи.

Кредитна політика банку розпізнається через конкретні цілі і процедури, якими керується банк при видачі кредитів. Вона визначає рівень ризиків, що зможе прийняти банк за запланованого рівня рентабельності.

Принципи кредитної політики банку наведено на рисунку 1.3.

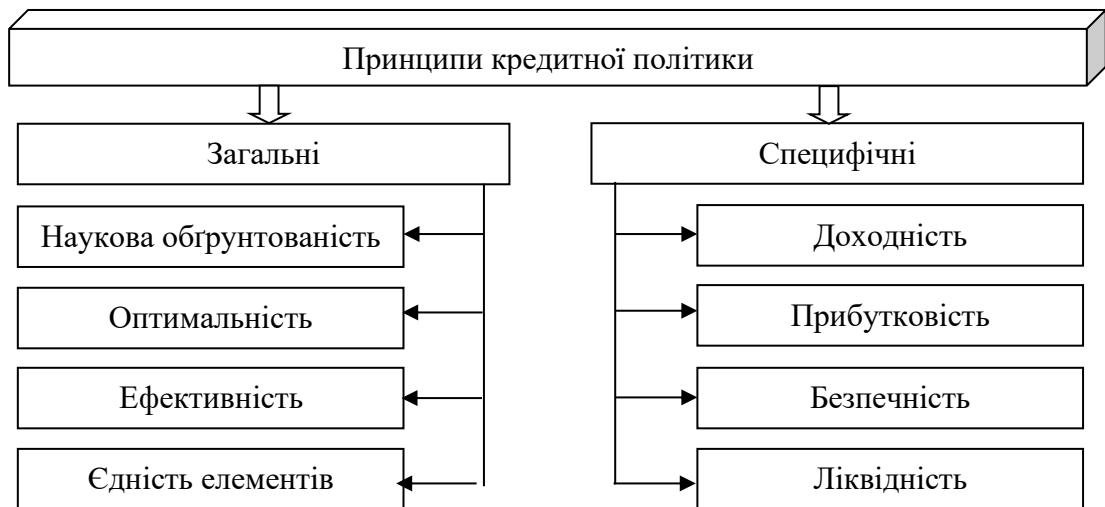

Рис. 1.3. Принципи кредитної політики банку

Видаючи кредити позичальнику банк ризикує, що вони можуть бути не повернуті. Основним методом банківського регулювання кредитних операцій і применшення ризиків неповернення грошових коштів є диверсифікація кредитів.

Дослідження наявних підходів дає змогу охарактеризувати банківську кредитну політику як комплекс правил, положень, директив, цілей, завдань і

рекомендацій у сфері надання позик клієнтам, спрямованих на збалансування портфеля кредитів і применшення ризиків.

1.2. Чинники, що впливають на формування кредитної політики банку

Кожен конкретний банк під час розробки своєї кредитної політики має враховувати безліч чинників як економічного характеру, так і політичного та соціального. Широковідомим є підхід до класифікації чинників, що діють на кредитну політику банку, у залежності від масштабу їхнього впливу. До групи макроекономічних чинників належать:

- 1) грошово-кредитна політика НБУ;
- 2) фінансова політика Уряду;
- 3) розвиток процесу фінансової глобалізації.

Макроекономічні чинники, зовнішньоекономічні умови ведення бізнесу, а також регіональні та галузеві особливості сфери інтересів банку мають об'єктивний характер. Банк не може змінити екзогенні чинники, і його кредитна політика має будуватися з урахуванням і залежно від такого роду чинників. Внутрішньобанківські чинники є ендогенними і саме вони можуть бути об'єктом впливу з боку менеджменту банку.

Аналізуючи фактори, від яких залежить кредитна політика банку, можна виокремити дві групи: зовнішні та внутрішні. Перша група містить фактори:

- 1) фаза циклу ділової активності, рівень інфляції, динаміка ВВП, стан державного бюджету, структурний склад платіжного балансу;
- 2) характер проведеної НБУ грошово-кредитної політики, ступінь незалежності НБУ;
- 3) рівень доходів населення як головного джерела кредитно-інвестиційного потенціалу банківської сфери, довіра до банківської системи, рівень фінансової грамотності населення;
- 4) регіональна специфіка функціонування кредитної установи, рівень конкуренції, волатильність цін на продукти та послуги банку.

Другу групу становлять фактори, що визначають внутрішню політику банку [30]. Головними аспектами для банку при розробці кредитної політики є і правильний вибір мети, і адекватна постановка завдань, і вибір відповідних інструментів досягнення мети. Усі ці етапи є елементом банківського менеджменту. Відповідно кредитну політику банку розглядають як сукупність заходів, що включають у себе елементи фінансового менеджменту, ризик-менеджменту та фінансового маркетингу.

Кредитна політика банку розпізнається оформленням спеціального документа – меморандуму про кредитну політику, який є внутрішнім документом банку, У ньому має бути визначено мету кредитної діяльності, принципи формування кредитного портфеля, механізми кредитування та управління кредитними операціями, методику оцінки кредитних заявок, відсоткову політику за позиками тощо.

Серед намірів кредитної політики можуть значитися певні індикатори обсягів кредитування, рентабельності кредитного портфеля, частки ринку кредитних ресурсів, а також удосконалення кредитних продуктів тощо. У кредитному меморандумі, як правило, відображено пріоритетні для кредитування сфери бізнесу, територіальний і галузевий аспект кредитної експансії банку, визначено оптимальну для банку структуру кредитного портфеля за строками і категоріями позичальників, видами валют. У кредитному меморандумі відображається спеціалізація кредитних підрозділів з урахуванням сегментації кредитного ринку (малий бізнес, фінансовий сектор, великі корпоративні клієнти тощо) і визначаються обсяги повноважень підрозділів банку. Тут же встановлюються ліміти кредитування філіям банку.

Ключовим елементом кредитної політики є підходи до оцінки кредитних заявок, тобто методика аналізу позичальників щодо кредитоспроможності та ймовірності погашення зобов'язань. При цьому кредитною політикою мають бути визначені переважні форми забезпечення банківських позик. З метою створення ліквідного кредитного портфеля в кредитному меморандумі має

бути прописано процедуру встановлення кредитного ризику, формування і використання резервів на можливі втрати за позиками.

Частиною кредитної політики визначається відсоткова політика банку за кредитними операціями, що встановлює диференціацію відсоткових ставок за видами кредиту і категоріями позичальника. Банком також регламентуються розміри, порядок нарахування та стягнення штрафних відсотків і комісії з пролонгації кредитів.

Особливе місце серед документів, що окреслюють кредитну політику банку, посідають методичні вказівки з аналізу кредитоспроможності клієнтів. Внутрішньобанківські положення про оцінювання фінансового стану позичальників містять опис методів, правил і процедур. У цьому документі має міститися перелік основних використовуваних джерел інформації з метою аналізу, а також повноваження працівників банку з проведення оцінки кредитоспроможності. Банк самостійно визначає і документально закріплює перелік індикаторів, що досліджуються при оцінці фінансового стану позичальника, і порядок їх розрахунку залежно від сфери діяльності позичальника та завдань аналізу.

Кредитна політика будується на основі загальних принципів підприємницької діяльності:

- 1) ефективності;
- 2) оптимальності;
- 3) прибутковості.

До специфічних принципів банківської діяльності можна віднести оптимальне поєднання ризиковості та надійності кредитних операцій.

Кредитна політика з'ясовує той рівень ризику, який може взяти на себе банк за запланованого рівня рентабельності. Вона реалізується безпосередньо в управлінні кредитним портфелем. Родоначальником портфельної теорії став американський економіст Гаррі Марковіц, який розробив концепцію досліджень способів максимізації очікуваного доходу на інвестиції. Суть концепції полягає в складанні портфеля цінних паперів з урахуванням

розподілу їхньої ризиковості. Нині портфельну теорію розглядають як основний підхід до розпізнавання процесів із погляду оптимального формування активів суб'єкта економіки [31].

У банківській практиці портфельна теорія лежить в основі управління позичковими, а також інвестиційними та фондовими операціями банку.

У теорії банківського менеджменту кредитний портфель розпізнається як перелік діючих контрактів з розміщення кредитних ресурсів. Також кредитний портфель розглядають як сукупність структурованих банком позик, класифікованих на основі критеріїв кредитного ризику, прибутковості та ліквідності.

У міжнародній банківській практиці кредитний портфель визначається як сукупна сума заборгованостей за основним боргом для кредитних операцій на певну дату. З точки зору організацій, що здійснюють банківський нагляд і аудит, кредитний портфель банку окреслюється як залишки коштів на балансових рахунках за короткостроковими, довгостроковими і простроченими кредитами.

Головними властивостями кредитного портфеля постають прибутковість, ліквідність і кредитний ризик. Отже, під якістю кредитного портфеля розуміють основну його характеристику, що визначає можливість одержання максимального доходу за позичковими операціями за допустимих рівнів кредитного ризику та ліквідності [59].

Система менеджменту якості кредитного портфеля в банку встановлюється з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників, що безпосередньо впливають на можливість досягнення високого рівня якості. У таблиці 1.1 представлені макро- і мікроекономічні чинники, що завдають вплив на якісну характеристику кредитного портфеля.

При оцінюванні якісних ознак кредитного портфеля важливим є вивчення його галузевої структури. Це пояснюється високим ступенем диференціації показників рентабельності в різних галузях економіки.

Таблиця 1.1

Макро- і мікроекономічні чинники, що завдають вплив на якісну характеристику кредитного портфеля

Критерій якості кредитного портфеля	Фактори, що впливають на рівень критерію якості кредитного портфеля	
	Макроекономічні	Мікроекономічні
Доходність	1) показники рентабельності комерційних організацій нефінансового сектору; 2) динаміка рівня реальних доходів населення; 3) напрями та індикатори грошово-кредитної політики, що проводиться	1) структура і вартість залучених ресурсів; 2) структура кредитного портфеля; 3) ефективність роботи кредитних менеджерів; 4) рівень витрат, не пов'язаних з операційною діяльністю
Ризиковість	1) фінансовий стан позичальників; 2) достатність інформаційного забезпечення аналізу кредитоспроможності позичальника; 3) вимоги мегарегулятора щодо кредитних і процентних ризиків	1) рівень організації кредитного процесу; 2) ефективність внутрішньобанківської системи ризик-менеджменту
Ліквідність	1) розвиток ринку інструментів рефінансування, вторинних і похідних інструментів	1) відповідність активів і пасивів за строками та обсягами; 2) можливості доступу до інструментів рефінансування

Менеджмент якості кредитного портфелю повинен відповідати цілям і принципам, викладеним у кредитному меморандумі. Професійне керування кредитним портфелем надає підстави мінімізувати та диверсифікувати кредитний ризик, поліпшити показники кредитної діяльності, а також надає банку можливість нарощувати обсяги кредитування та поліпшувати структурний стан кредитного портфеля. Дотримання основних принципів кредитування та принципів створення кредитного портфеля банку дасть змогу банку ефективно організувати процес розміщення грошових ресурсів і повною мірою реалізувати кредитну політику банку.

Динаміка розвитку банківського сектора також характеризується станом правового середовища, інвестицій, бізнесового клімату, умов оподаткування, удосконалення системи банківського регулювання і нагляду, надійності

діючої системи страхування вкладів, доступності позикових ресурсів. В умовах глобальної економіки ці чинники набувають особливого значення, що підтвердила світова фінансова криза, яка зачепила економіку України у 2008-2009 роках. У цих умовах загострилася проблема недостатності кредитування реальної економіки, яка залишилася без основного джерела фінансування.

Причиною нестачі коштів під час кредитування виступає неефективна кредитна політика банків. Якщо дивитися на це питання в розрізі всієї економіки країни, то ключовим фундаментальним фактором для зростання економіки є активність на кредитному ринку банків. Зниження активності, навпаки, проковує сповільнення темпів зростання економіки, і навіть зниження їх до від'ємних значень [59].

Причиною зниження кредитної активності банків можуть виступати три фактори. Перший фактор залежить від внутрішнього попиту на кредитні послуги банків. У ролі споживачів можуть виступати фізичні та юридичні особи. Якщо вони потребують грошові кошти, то відзначається зростання і банківської активності. Але іноді зростання проблемного кредитного портфеля стає наслідком неможливості оплачувати свої борги неплатоспроможними позичальниками.

Другий фактор залежить від зовнішніх чинників у вигляді циклічності світової економіки і фінансових ринків. Грошово-кредитний ринок має величезний вплив з боку інших ринків світу. Загальна світова система фінансів побудована за принципом «доміно», в якому крах одного елемента призводить до краху інших елементів. Наприклад, не оминула банківську систему і криза 2008 року. Однією з причин став крах прибутковості іпотечних деривативів, за якими всю свою кредитну політику будували багато найбільших банків світу.

Третій фактор залежить від менеджменту самого банку. Проблеми кредитування можуть виникати не тільки через зміни зовнішніх економічних ринків. Спад кредитної діяльності також може відбутися через відсутність внутрішнього контролю і низьку ефективність управління банківськими ризиками.

Таким чином, існує безліч чинників, що діють на організацію та управління кредитної політики банку. Вплив на неї чинить не тільки держава, а й сам банк.

1.3. Види банківських кредитів і підходи до їх диверсифікації

У багатьох зарубіжних джерелах під кредитною політикою мається на увазі план усіх дій з кредитування позичальника, в якому основою ефективної роботи є принципи її побудови [12].

Зарубіжний досвід кредитування за своєю структурою сильно не відрізняється від процесу кредитування в Україні. У процесі кредитування основний наголос віднесено на аналіз кредитоспроможності позичальника, на це й акцентується основна увага в кредитній політиці.

Аналіз кредитоспроможності позичальника – це оцінка діяльності клієнта для підготовки висновку про доцільність його кредитування задля встановлення необхідності додаткових фінансових ресурсів для клієнта та можливості їх повернення згідно з договором банківської позики. Мета оцінювання кредитоспроможності позичальника полягає в обчисленні як змога точніших показників щодо динаміки його грошових потоків. Також по кожному окремому позичальнику проводиться оцінка ризику, який може бути пов'язаний з наданням кредиту [12].

У банках аналіз кредитоспроможності поділяють на 4 етапи:

- 1) визначити мету кредиту;
- 2) визначити джерела погашення;
- 3) оцінити ризик;
- 4) проведення фінансового аналізу.

Виходячи з визначення мети та джерел погашення, виділяють 4 групи (напрями) при затвердженні кредиту:

- 1) сезонність;
- 2) кредит з метою поповнення оборотних коштів;

- 3) середньостроковий кредит;
- 4) проектне кредитування.

Під сезонними позиками розуміють такі позики, які надають тим компаніям, що потребують капітал для погашення своєї короткострокової заборгованості завдяки сезонності бізнесу.

Позики на підтримку обігових коштів видають, по-перше, у разі виникнення у компанії потреби фінансування касового розриву; по-друге, за необхідності постійного фінансування з метою безперервного виробничого процесу.

Якщо порівнювати сезонні позики та позики на підтримку обігових коштів, то останні мають властивість повторюватися та переплітатися, що утруднює визначення терміну погашення кредиту.

Мета надання середньострокових позик – фінансування компаній із закупівлі обладнання, машин, поповнення оборотних коштів. Кредити затверджуються рішенням кредитного комітету [3]. На початковій стадії оформлення документів заповнюється анкета, де відображаються такі дані:

- характеристика позичальника;
- освіта позичальника;
- кваліфікаційні вимоги;
- стан здоров'я;
- особисте майно.

На практиці застосовується велика кількість методик аналізу кредитоспроможності позичальника і в кожному окремому банку є своя система оцінки, яка спирається на умови угоди. Наприклад, у Німеччині застосовується «метод кредитного скорингу», який ґрунтується на оцінці позичальника в балах. Клієнт з 1,25 балами і вище є кредитоспроможним, а нижче цієї норми – неплатоспроможним. Позитивна властивість методу скорингу в його проведенні безпосередньо при позичальнику [37]. У США кредити часто оцінюються за методами п'яти «С»: character (характер); capital (капітал); capacity (можливості); conditiones (умови); collateral (забезпечення).

Світові банки часто застосовують спеціальні показники або коефіцієнти, що відображають мінімальний обсяг сплат за кредити і максимально можливу заборгованість за кредитом по відношенню до клієнтської виручки.

Диверсифікацію кредитів розпізнають як систему розподілу ризиків, що дозволяє відшкодувати збитки, утворені неповерненням грошових коштів одного позичальника, доходами від більш сумлінних позичальників.

На рисунку 1.4 наведено основні способи забезпечення диверсифікації банківських кредитів.

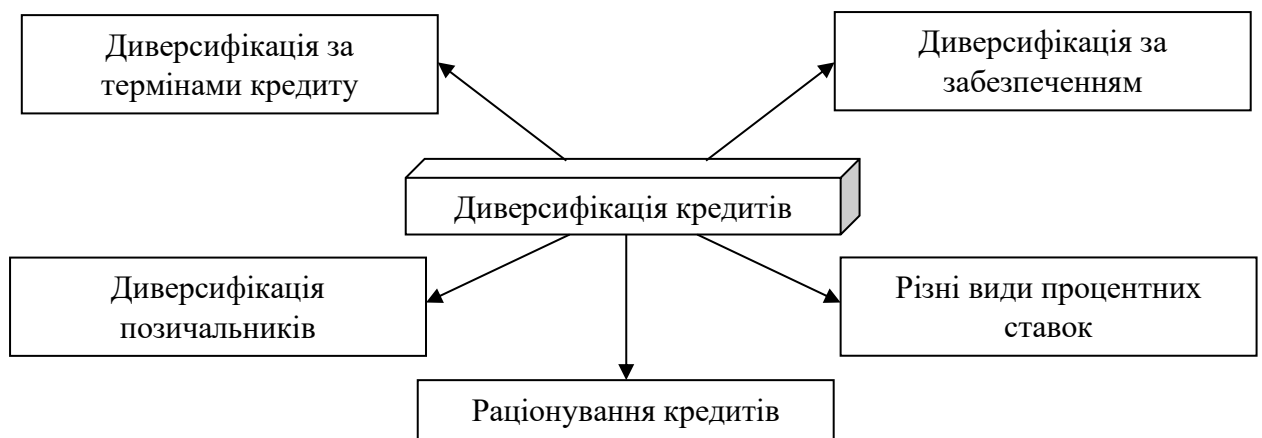

Рис. 1.4. Основні способи диверсифікації кредитів

Раціонування кредитів (credit rationing) – це обмеження кредитування неціновими методами. Кредитне раціонування спостерігається в тих випадках, коли кредитори видають позики далеко не всім потенційним позичальникам, готовим платити відсотки за призначеною ставкою, навіть якщо всі вони згодні внести відповідні застави та відповідають усім іншим вимогам, які ставляться до їхньої платоспроможності.

Диверсифікація за забезпеченням передбачає, що всі кредити підрозділяються на такі категорії: забезпечені, недостатньо мірою забезпечені та незабезпечені. Забезпеченим кредитом називається той, за якого товар, що береться в кредит, залишається власністю кредитора доти, доки всю суму позики не буде повернуто. Недостатньо забезпеченою позикою називається та, за якої застава не повністю відповідає вимогам, що

висуваються банком. Якщо більшу частку кредитів підприємства можливо розпізнавати за двома останніми категоріями, ризик дуже високий. Уникнути його можливо якщо тимчасово зробити забезпечення обов'язковим.

Банкам Північної Америки, Західної Європи притаманна велика кількість пропонованих послуг у сфері кредитування. У багатьох зарубіжних банках позики видаються у вигляді кредитного ліміту. Однією з найпростіших позик у таких країнах, як Канада, США, Великобританія, є ліміт за овердрафтом. Під час видачі цієї короткострокової позики перераховуються кошти з розрахункового рахунку позичальника понад залишок на поточному рахунку. Сума такої позики залежить від суми на поточному рахунку, яка встановлюється згідно з угодою між кредитором і позичальником. Зручність овердрафту в тому, що клієнт отримує необхідну суму швидко та в потрібній кількості, при цьому сплачує відсоток лише за фактичне використання. Відсоток нараховується щодня на ту суму, яка перевищує залишок, наявний на поточному рахунку. Під час видачі овердрафту кошти, які зараховуються на рахунок позичальника, списуються в рахунок погашення боргу, у зв'язку з чим, розмір овердрафту змінюється виходячи з поповнення рахунку.

Необхідно відзначити контокорентний рахунок як одну з форм надання кредитного ліміту. Контокорентний рахунок є поєднанням позичкового та поточного рахунків. Контокорентний рахунок містить операції банку та його клієнта: за дебетом проводять позики кредитора позичальнику, за кредитом – надходження виручки від реалізації. Кредитний ліміт встановлюється після аналізу фінансового стану позичальника, а також його пов'язаності з банком тощо. За контокорентним рахунком розрахунок проводиться не за угодою окремо, а за періодами, частіше за кварталами. Такий вид кредиту застосовується в США, Бельгії, Німеччині, Італії, Голландії. Особливістю овердрафту і контокоренту є те, що вони будучи позиками на вимогу, мають місце продовження для постійних клієнтів.

У більшості країн, кредитний ліміт оформляється у вигляді кредитної лінії, а саме за допомогою укладення угоди про відкриття кредитної лінії,

згідно з якою кредитор надає позичальникові грошові кошти на умовах, які відображені в угоді. Трапляються випадки, коли такі угоди укладаються в усній формі. Подібне зобов'язання кредитора називають відкриттям кредитної лінії або відкритим кредитним лімітом. Найчастіше термін кредитної лінії буває річним, спостерігається і продовження. Під час відкриття кредитної лінії позичальникові немає потреби додатково проводити зустрічі з банком, оформляти застави, проводити операції за ними, достатньо укладення договору банківської позики, який вважається частиною угоди. Така зручність для позичальника, так само надає можливість банку зберегти за собою право надати відмову в кредиті в рамках ліміту, в разі погіршення становища позичальника. Додатково, багато банків практикують вимогу зберігати незнижуваний залишок на рахунках клієнта до 20% від суми позики. У підсумку, це збільшує реальний розмір відсотка за використанням кредитом [31].

Інфляційні зміни в 70-ті роки стали причиною розроблення методів кредитування, які б привели до применшення кредитного ризику. Прикладом можуть бути роloverні або поновлювані кредити. Це види середньо- і довгострокових позик, які видають під плаваючу відсоткову ставку, що переглядаються кожні 6-12 місяців згідно з умовами кредитної угоди. Так, термін використання позики розбивається на відрізки, з переглядом ставки відсотка. У практиці трапляється, що поновлювану кредитну лінію відкривають на середній термін, але погашають у короткі строки, що призводить до поновлення кредиту до закінчення загального терміну за угодою про відкриття кредитної лінії. Така часта зміна відсоткової ставки веде до зменшення ризику банківського збитку від збільшення відсоткових ставок за депозитами, які є головним джерелом коштів для видачі середньострокової позики.

Зниження розміру ризику за кредитами організують синдіковані позики, тобто кредити, що надаються двома і більше банками одному позичальнику. Під час видачі такого кредиту, кредитори-учасники створюють

синдикат, об'єднуючи свій капітал на певний термін. Згідно з договором, кожен кредитор бере на себе відповідальність видати кошти позичальнику у відведеному йому розмірі. Такі кредити можуть видаватися і не в рамках синдикату, а одним кредиторам, при цьому іншим банкам видати сертифікат участі в угоді. Подібна колективна видача розподіляє ризик на кожного кредитора і підвищує розмір кредиту [37].

Крім розглянутих форм позики бувають: під нерухомість (під заставу); під цінні папери; споживчі.

У результаті аналізу світового досвіду видачі кредитів необхідно дійти висновку, що такі кредити (іпотечні, вексельні, а також за пластиковими картками) застосовують вітчизняні банки, поряд із методами аналізу кредитоспроможності позичальника. Це дає змогу впевнитися, що вітчизняна лінійка надання банківських послуг перебуває на однаковому рівні з провідними банками. У разі виникнення труднощів у банків будь-які антикризові заходи мають складатися також з управління кризовими явищами в майбутньому.

Згідно із зарубіжною практикою подібні заходи полягають у:

- проведенні рівномірної макроекономічної політики;
- розвитку та поліпшенні роботи банківського нагляду.

Основний напрям макроекономічної політики полягає в боротьбі з інфляцією, що створює причини нестабільності на фінансовому ринку, спричиняє зростання відсоткових ставок, які можуть призвести до банкрутства позичальників та інших проблем. М'яка грошово-кредитна політика веде до масової спекуляції (з нерухомістю), далі – до дестабілізації фінансового сектора.

Шляхи вдосконалення роботи банківського нагляду полягають у створенні механізму, який би створив ефективність фінансової дисципліни. Більшість країн, які мають деякі труднощі в банківській сфері, працюють за такими напрямами:

- зростання мінімального розміру власного капіталу банку;

– зміцнення контрольних функції за мікрокредитними організаціями та іншими небанківськими установами.

На основі практики зарубіжних країн під час фінансової кризи, метод дерегулювання може стати причиною постійної участі держави у вигляді механізму порятунку банків, які зазнають певних труднощів [4].

Висновки до розділу 1

1. Сутнісне наповнення кредитної політики можна вбачити як банківську стратегію і тактику щодо залучення ресурсів і подальшого їх інвестування у сфері кредитування клієнтів банку. У широкому розумінні можна поглянути на кредитну політику з боку банку-кредитора і банку-позичальника по відношенню до його клієнтів, включаючи населення. У вузькому ж сенсі кредитною політикою банку є стратегія і тактика в питанні організаційного забезпечення процесу кредитування. Кредитна політика значно впливає на діяльність банку. Якщо її сформовано неефективно, майже не реалізовано на практиці або зовсім немає, то банк не тільки зазнає збитків у процесі своєї діяльності, а й не зможе успішно розвиватися і функціонувати, що може спричинити його крах. Для реалізації та успішної побудови кредитної політики банкам необхідно вибудовувати чітку тактику і стратегію та реалізовувати контрольні заходи.

2. Ключовим елементом кредитної політики є підходи до оцінки кредитних заявок, тобто методика аналізу позичальників щодо кредитоспроможності та ймовірності погашення зобов'язань. При цьому кредитною політикою мають бути визначені переважні форми забезпечення банківських позик. З метою створення ліквідного кредитного портфеля в кредитному меморандумі має бути прописано процедуру встановлення кредитного ризику, формування і використання резервів на можливі втрати за позиками. Частиною кредитної політики визначається відсоткова політика банку за кредитними операціями, що встановлює диференціацію відсоткових

ставок за видами кредиту і категоріями позичальника. Банком також регламентуються розміри, порядок нарахування та стягнення штрафних відсотків і комісії з пролонгації кредитів.

3. Диверсифікацію кредитів розпізнають як систему розподілу ризиків, що дозволяє відшкодувати збитки, утворені неповерненням грошових коштів одного позичальника, доходами від більш сумлінних позичальників. На сьогоднішній день керівництво банків зайняте розробкою якісних стандартів кредитування позичальника з метою зменшити кредитні ризики. Це свого роду технологічна частина структури кредитної політики. З такою метою, багато банків стали приділяти підвищений інтерес до виявлення інноваційних рішень у сфері кредитування та методів оцінки кредитоспроможності позичальника.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»

АТ КБ «ПриватБанк», який є одним із «найстаріших» банків у новітній історії України, був створений вже більш, аніж 30 років тому – у 1992 році. Це потужний банк України, який виступає лідером банківського ринку, бо його клієнтами є понад 60% громадян (клієнтська база нараховує 25 млн. осіб) [40].

Від моменту створення до грудня 2016 року КБ «ПриватБанк» працював як приватна банківська установа. Але постійне погіршення фінансових нормативів банку та катастрофічне вимивання капіталу вимагало на той час потужної фінансової підтримки від держави. З огляду на те, що ПриватБанк визначено системним банком і його банкрутство могло призвести до фінансової катастрофи в економіці України, було здійснено націоналізацію банку. Його єдиним акціонером (100% акцій) стала держава Україна в особі Уряду. Головним наслідком націоналізації ПриватБанку стали істотні зміни корпоративного управління та провадження принципів найуспішніших світових практик.

ПриватБанк розпізнається сьогодні також як інноваційний банк, що першим застосував цілий комплекс сучасних інформаційних технологій у роботі із клієнтами (наприклад, Інтернет-банкінг, мобільні додатки, платіжний мінітермінал, одноразовий SMS-пароль, QR-коди, тощо).

ПриватБанк є також потужним роботодавцем, а середньорічна кількість його працівників становить 22670 осіб.

ПриватБанк має генеральну ліцензію на проведення валютних операцій, професійну ліцензію для діяльності на фондовому ринку (діяльність з торгівлі цінними паперами та депозитарна діяльність).

Сьогодні в умовах постпандемічної економіки та воєнного стану саме державна власність для багатьох клієнтів є запорукою надійності цієї

фінансової установи. ПриватБанк отримує високі оцінки від національних і міжнародних рейтингових агентств (табл. Б.1 додатку Б).

Після запровадження воєнного стану в Україні у березні 2022 року Moody's агентство скоректувало для ПриватБанку довгострокові рейтинги депозитів у валюті іноземній на «Саа2» з «В»3 згідно падіння суверенного рейтингу країни до «Саа2» з «В3». Надалі, вже у серпні 2022 року Fitch Ratings затвердив довгострокові рейтинги дефолту емітента (РДЕ) на рівні «ССС-» та «ССС» відповідно. Fitch так само применшило рейтинг VR банку до «ссс-», щоб відзначити збільшені суверенні ризики і ризики середовища операційного для кредитоспроможності банків. Применшення VR банку стало наслідком перегляду суверенного рейтингу країни до «сс» через відстрочення виплати Україною єврооблігацій. Вищий VR ПриватБанку на рівні «ссс» віддзеркалює припущення агентства про сильніші резерви покриття збитків, аніж для інших банків [40].

Основні показники діяльності ПриватБанку за 2017-2021 рр. розкрито у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності ПриватБанку у 2017-2021 рр., млрд. грн.

Показник	Рік					Зміна 2021 р. до 2017 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021	
Активи	254,8	278,1	309,7	382,5	401,3	57,5
Зобов'язання	230,1	246,6	255,2	329,7	334,7	45,5
Власний капітал	23,6	31,5	54,5	52,8	66,6	182,2
Статутний капітал	206,1	206,1	206,1	206,1	206,1	0,0
Доходи	44,1	54,9	47,6	53,5	50,9	15,4
Витрати	43,7	42,1	15,0	29,2	15,9	-63,6
Результат діяльності	0,4	12,8	32,6	24,3	35,0	8650,0

Отже, за даними таблиці 2.1 бачимо поступове зростання активів і пасивів ПриватБанку. Так, протягом періоду 2017-2021 років було збільшено

суму активів із 254,8 млрд. грн. на початок досліджуваного періоду до 401,3 млрд. грн. на кінець періоду, або на 57,5%. Отже, загалом за весь період активи зросли у майже 1,6 разів. Відповідне збільшення спостерігається і серед пасивів ПриватБанку. Так, сума зобов'язань зростає із 230,1 млрд. грн. у 2017 році до 334,7 млрд. грн. у 2021 році, або на 45,5%. Але все ж таки збільшення зобов'язань було за темпами зростання більш помірним на тлі зростання власного капіталу ПриватБанку. Саме капітал банку зріс на 182,2%, або у абсолютній величині з 23,6 млрд. грн. у 2017 році до 66,6 млрд. грн. у 2021 році. При цьому сума акціонерного капіталу була незмінною, тобто збільшення відбувалося суто за рахунок капіталізації отриманого чистого прибутку банку.

Загалом ПриватБанк має достатній регулятивний капіталу (на кінець 2021 року 69,4 млрд. грн.), що підтверджує норматив адекватності капіталу (H2), який становив, за даними стрес-тестування НБУ, 18,33% (>10%).

Надалі, при аналізі таблиці 2.1 спостерігаємо, що протягом всього періоду 2017-2021 рр. ПриватБанк отримував позитивні фінансові результати від своєї діяльності. Найменший прибуток спостерігався у 2017 році, всього 0,4 млрд. грн., але вже на кінець 2021 року маємо суттєве зростання цього показника до 35 млрд. грн., або зростання на 8650% (у 87 разів). Цей вражаючий результат характеризує теперішнє корпоративне управління як успішне. Слід зазначити, що зростання прибутку відбувається не тільки при зростанні доходів з 44,1 млрд. грн. у 2017 році до 50,9 млрд. грн. у 2021 році (на 15,4%), але й і за суттєвого зниження витрат, відповідно, з 43,7 млрд. грн. до 15,9 млрд. грн. (або на 63,6%).

Активи банку характеризують переважну частину банківських операцій і в роботі банків посідають одне із ключових місць, адже генерують їхні доходи. У таблиці 2.2 наведено більш поглиблений аналіз складу та структури активів ПриватБанку у 2017-2021 рр.

Таблиця 2.2

Динаміка статей активу ПриватБанку за 2017-2021 роки, млрд. грн.

Найменування статті	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна 2021 р. до 2017 р., %
Грошові кошти, їхні еквіваленти, обов'язкові резерви	25,3	27,4	45,9	49,9	52,8	108,7
Заборгованість банків	2,9	0	27,1	25,1	26,2	803,4
Кредити й аванси клієнтам	38,3	50,1	59,5	55	68,2	78,1
Інвестиційні цінні папери	161	180,1	152,2	221,7	222,3	38,1
Поточні податкові активи	0,2	0,2	2,3	6,7	10	4900,0
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	0,03	0,03	0,2	0,03	0,03	0,0
Інвестиційна нерухомість	3,6	3,3	3,4	2,9	2	-44,4
Основні засоби і нематеріальні активи	3,3	3,8	6,5	7,6	7,4	124,2
Інші фінансові активи	2,9	2,7	2,2	3,5	2,6	-10,3
Інші активи	8,8	8,9	9,3	8,9	8,5	-3,4
Майно, яке перейшло до власності банку як заставодержателя	7,1	1,4	1,2	1,3	1,2	-83,1
Активи, утримувані для продажу	0,1	0,1	0	0,03	0,01	-90,0
Всього активів	253,53	278,03	309,8	382,66	401,24	58,3

Представлені у таблиці 2.2 показники надають можливість зробити постатейний аналіз зміни активів ПриватБанку. Так, обсяг грошових коштів й їхніх еквівалентів станом на кінець 2021 року в порівнянні з 2017 роком збільшився на 108,7% і склав 52,8 млрд. грн., що становить 13,16% від загальної величини активів банку (рис. 2.1).

Кредити й аванси клієнтам ПриватБанку у 2021 році підвищилися до 68,2 млрд. грн. з 38,3 млрд. грн. у 2017 році, або на 78,1%. Збільшення цієї статті активів говорить про розширення кредитних операцій банку майже у 1,8 рази. Серед статей, за якими спостерігаємо зростання, також заборгованість банків та інвестиційні цінні папери. Остання із зазначених статей віддзеркалює інвестиційні операції банку, що зросли протягом періоду 2017-2021 років із 161 млрд. грн. до 222,3 млрд. грн., або на 38,1%. Більш стримане зростання цієї статті активних операцій банку порівняно із кредитними операціями можна пояснити відсутністю достатньої кількості привабливих для інвестицій цінних паперів на українському фондовому ринку. Основна

частка у інвестиційному портфелі ПриватБанку належить державним цінним паперам, що позитивно відбивається на рівні ліквідності банку [40].

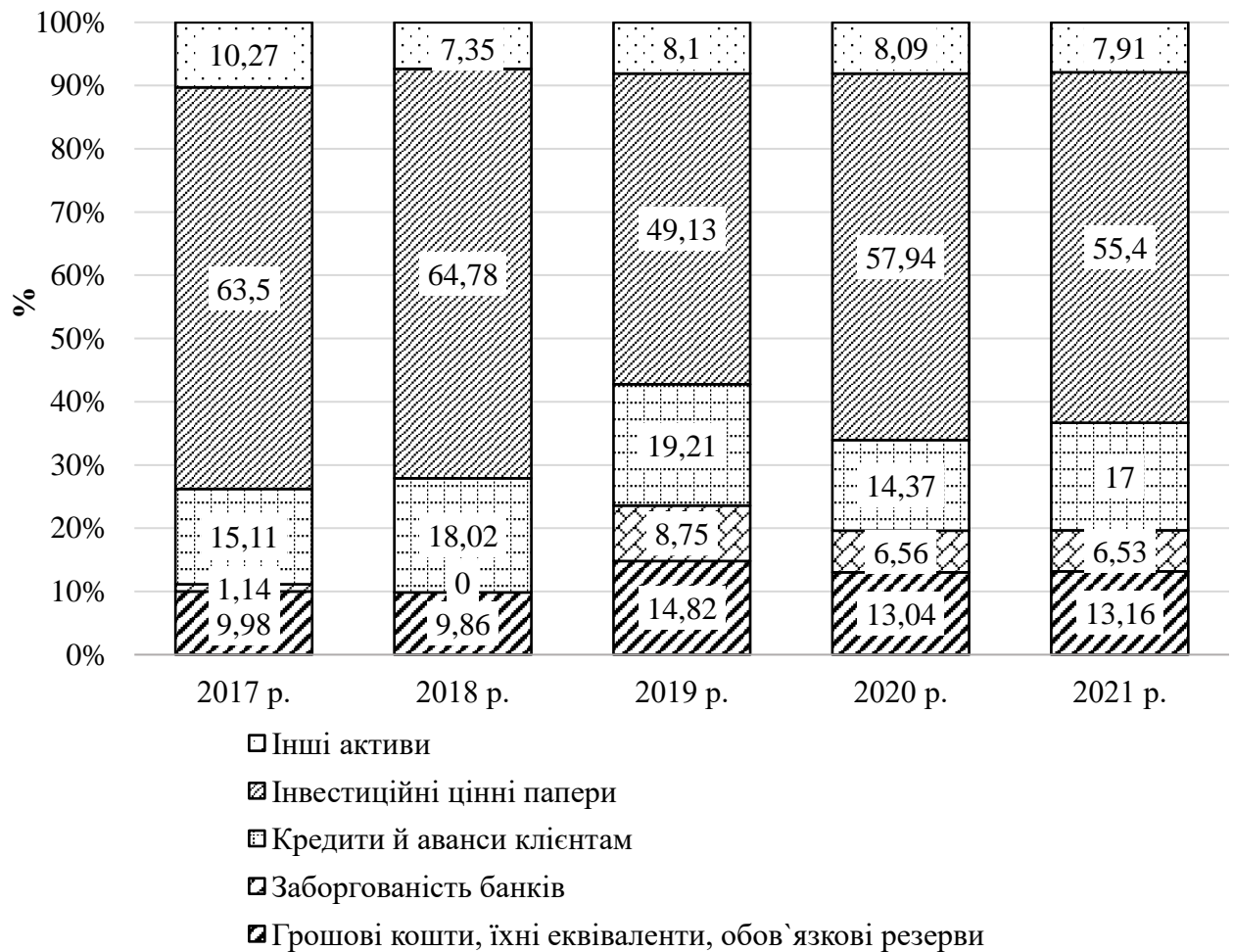

Рис. 2.1. Динаміка структури активів ПриватБанку у 2017-2021 рр., %

Динамічне дослідження структури активів ПриватБанку, яке унаочнено на рисунку 2.1, дозволяє констатувати, що інвестиційні цінні папери мають протягом всього періоду найбільшу частку в активах, хоча вона дещо зменшується на кінець періоду, а саме із 63,5% у 2017 році до 55,4% у 2021 році. При цьому дещо зростає частка грошових коштів, їхніх еквівалентів і обов'язкових резервів із 9,98% до 13,16% відповідно. Значний рух у структурі відбувся за статтею «Заборгованість банків»: із незначної позиції у 1,14% на кінець 2017 року до 6,53% у 2021 році. Найбільш стабільною є частка кредитів

й авансів клієнтам. Її середнє значення протягом періоду становить приблизно 1/6 структури активів.

Аналогічно, наступним кроком, у таблиці 2.3 та на рисунку 2.2 більш поглиблено розглянуто зміни статей пасиву ПриватБанку за 2017-2021 роки.

Таблиця 2.3

Динаміка статей пасиву ПриватБанку за 2017-2021 роки, млрд. грн.

Найменування статті	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна 2021 р. до 2017 р., %
Зобов'язання перед НБУ	12,4	9,8	7,7	0	0	-100,0
Зобов'язання перед банками й іншими фін. організаціями	0,2	0,2	0,2	0,002	0,003	-98,5
Кошти клієнтів	212,2	231,1	240,6	312,7	325,3	53,3
Відстрочена заборгованість з податку на прибуток	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0
Інші фін. зобов'язання	1,7	2,3	1,5	2,9	3,8	123,5
Резерви та нефінансові борги	3,4	3,1	5,0	13,9	5,5	61,8
Всього зобов'язань	230,1	246,6	255,2	329,7	334,7	45,5
Акціонерний капітал	206,1	206,1	206,1	206,1	206,1	0,0
Емісійний дохід	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,0
Нереалізований (збиток)/прибуток за інвестиційними цінними паперами	0,3	(2,6)	(0,7)	(2,3)	(4,1)	-1466,7
Результат від операцій із акціонером	12,2	12,2	12,2	12,2	12,2	0,0
Загальні резерви й інші фонди	6,2	6,2	6,8	8,5	9,7	56,5
Накопичений дефіцит	(201,1)	(190,4)	(169,9)	(171,7)	(157,5)	-21,7
Всього капіталу	23,6	31,5	54,5	52,8	66,6	182,2
Всього зобов'язань та капіталу	253,7	278,1	309,7	382,6	401,3	58,2

Як бачимо з таблиці 2.3 сума зобов'язань ПриватБанку зростала за період, який аналізується. Безпосередньо відносна частка зобов'язань в пасивах банку зменшилася з 90,69% у 2017 році до 83,4% у 2021 році, тобто в цілому за період частка зобов'язань в пасивах банку поменшала на 7,29% (рис.2.2).

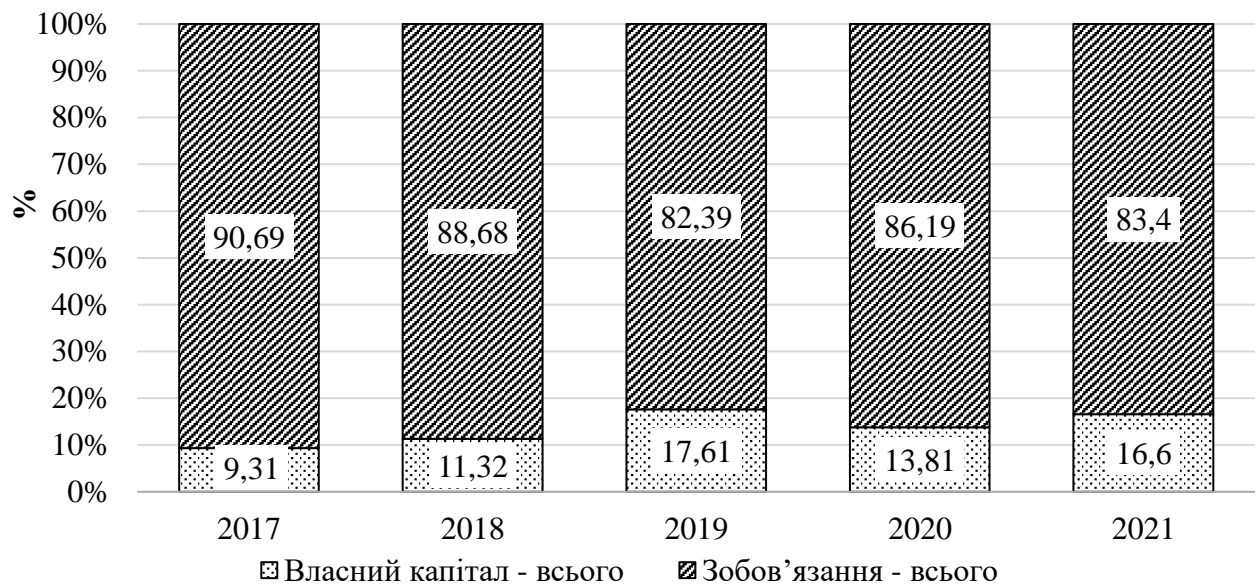

Рис. 2.2. Зміна структури пасивів ПриватБанку за джерелами їхнього формування у 2017-2021 рр., %

Загальні зобов'язання ПриватБанку у 2021 році зросли в порівнянні із 2017 роком на 104,6 млрд. грн., або на 45,5%, і склали 334,7 млрд. грн.. На зазначене підвищення вплинуло зростання коштів клієнтів за період 2017-2021 років на 53,3%, тобто з 212,2 млрд. грн. на початок періоду до 325,3 млрд. грн. на кінець. Така тенденція говорить про довіру клієнтів до ПриватБанку, що відобразилося у зростанні їхніх вкладень на 113,1 млрд. грн., тобто більш ніж у 1,5 рази. Незначно зросли і такі статі як «Резерви і нефінансові борги» та «Інші фінансові зобов'язання».

Найбільший темп скорочення за 2017-2021 роки продемонстрували зобов'язання перед банками (-98,5%) та зобов'язання перед НБУ (-100%).

У структурі зобов'язань на кінець 2021 року найбільшою (97,2%) є частка саме залучених коштів клієнтів. Як бачимо, всі інші джерела є несуттєвими.

Другою складовою пасивів ПриватБанку є власний капітал (табл. 2.3). Протягом всього періоду дослідження у структурі власного капіталу найбільший обсяг займає статутний капітал (приблизно 50%), також слід констатувати, що він на порядок більше загального розміру власного капіталу. Подібна ситуація характеризується тим, що розмір власного капіталу

применшується непокритим збитком минулих років. Хоча як позитивне можна наголосити, що частка останнього в пасивах поступово скорочується з майже 50% у 2017 році до менше 40% у 2021 році.

У період 2017-2021 років найбільший приріст продемонстрували загальні резерви й інші фонди банку: з 6,2 млрд. грн. до 9,7 млрд. грн., відповідно по роках, або на 56,5%. Динаміку частки власного капіталу банку впродовж 2017-2021 років у загальній структурі пасивів можна відзначити як зростаючу, відповідно вона збільшилася із 9,31% до 16,6%, що характеризує діяльність ПриватБанку як ефективну, а сам банк – фінансово стійкішим.

Отже, за результатами дослідження встановлено, що діяльність ПриватБанку протягом періоду 2017-2021 роки за деякими показниками покращувалася, але в той самий час є негативні моменти, пов'язані із збитковою діяльністю попередніх років, що істотно применшує розміри власного капіталу ПриватБанку.

2.2. Динаміка кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Свою кредитну діяльність ПриватБанк має провадити з врахуванням резервів підвищення її ефективності при запланованому рівні доходності та допустимого ризику. Задля цього першочерговим етапом постає аналіз кредитного портфелю, який передбачає дослідження його динаміки та структури, а також оцінку доходності та ризиків кредитних операцій.

У структурі активів ПриватБанку впродовж 2017-2021 років (рис. 2.1) кредитні активи займали не надто значну частку, а саме: найбільшою вона була у 2019 році – 19,21%, а найменшою у 2020 році – 14,37%, а на кінець 2021 року вона дещо зросла – до 17%. Це можливо пояснити тим, що у нинішніх нестабільних умовах ПриватБанк (як і більшість державних банків) сильніше зацікавлений у роботі з високоліквідними та низькоризиковими активами (деPOSITними сертифікатами НБУ, ОВДП), які забезпечують запланований рівень прибутковості банку, а основне – за ними відсутні кредитні ризики. Слід

зазначити, що така ситуація в структурі активів банку спостерігається протягом всього періоду 2017-2021 років (рис. 2.3).

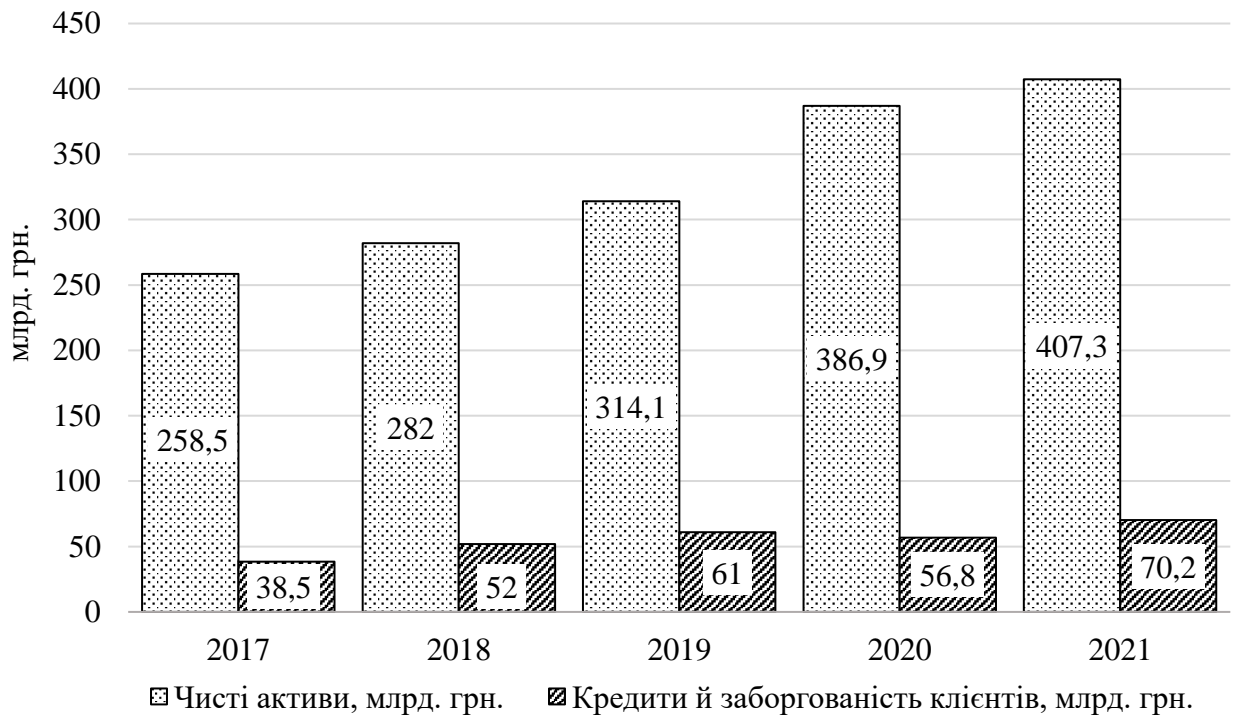

Рис. 2.3. Чисті активи й кредитний портфель ПриватБанку в 2017-2021 рр., млрд. грн.

Із початком війни кредитування у всіх українських банках істотно загальмувалося, оскільки на кредитному ринку зменшилися попит і пропозиція. Проте зазначимо, що незважаючи на негативний вплив коронавірусної кризи на економічний розвиток у 2019-2021 роках ПриватБанк не зазнав зменшення кредитного портфеля в цей період. У 2020 році порівняно з 2019 роком відбулося зменшення кредитного портфелю на 4,2 млрд. грн., але вже у наступному 2021 році відбулося зростання на 13,4 млрд. грн. (табл. 2.4). Загалом за весь період дослідження зростання обсягу кредитного портфеля відбулося з 38,5 млрд. грн. у 2017 році до 70,2 млрд. грн. у 2021 році., або на 82,3% (тобто у 1,8 рази).

Слід пам'ятати, що кредитна діяльність – то двосторонній процес, який представлений, з одного боку, залученням вільних коштів клієнтів і на підставі цього акумуляція кредитних ресурсів, а з іншого – їхнє подальше розміщення

на кредитному ринку. Тому детальніше охарактеризуємо порівняльну динаміку депозитного та кредитного портфелів ПриватБанку за 2017-2021 роки у секторальному представленні щодо суб'єктів кредитування (табл. 2.4 та рис. 2.4).

Таблиця 2.4

Порівняльна динаміка депозитного й кредитного портфелів ПриватБанку за суб'єктами кредитування у 2017-2021 рр., млрд. грн.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна 2021 р. до 2017 р., %
Кошти клієнтів, млрд. грн.	208,6	224,8	231,2	309,3	321,5	54,1
у т. ч.						
кошти юридичних осіб, млрд. грн.	40,5	47,4	50,2	84,2	95,1	134,8
у %	19,42	21,09	21,71	27,22	29,58	52,4
кошти фізичних осіб, млрд. грн.	168,1	177,4	181	225,1	226,4	34,7
у %	80,58	78,91	78,29	72,78	70,42	-12,6
Кредити й заборгованість клієнтів, млрд. грн.	38,5	52,0	61,0	56,8	70,2	82,3
у т. ч.						
кредити й заборгованість юридичних осіб, млрд. грн.	7,7	13,0	14,8	14,5	18,5	140,3
у %	20,00	25,00	24,26	25,53	26,35	31,8
кредити й заборгованість фізичних осіб, млрд. грн.	30,8	39,0	46,2	42,3	51,7	67,9
у %	80,00	75,00	75,74	74,47	73,65	-7,9

Аналізуючи дані ПриватБанку у таблиці 2.4 можливо говорити, що розмір кредитного портфеля був найбільшим у 2021 році – 70,2 млрд. грн., а найменшим у 2017 році – 38,5 млрд. грн.

У 2017-2021 роках, як показують дані рисунку 2.4, залучені ПриватБанком від клієнтів кошти значно перевищували кредитні ресурси. Тому слід зробити висновок, що банк повністю забезпечує себе кредитними ресурсами, що є результатом ефективної депозитної діяльності. Проте варто також підкреслити, що банк має непропорційну структуру депозитів і кредитів за строками погашення. Ці диспропорції розпізнаються у досить значному

перевищені довгострокових депозитів над довгостроковими кредитами. Так, наприклад, у 2021 році доля депозитів строком понад 2 роки становила 3,3%, проте серед кредитів переважають короткострокові кредити. Подібна ситуація притаманна практично для всіх українських банків, що слід пояснити достатньо об'єктивними причинами економічної нестабільності та ризиковості діяльності підприємств у довгостроковому періоді.

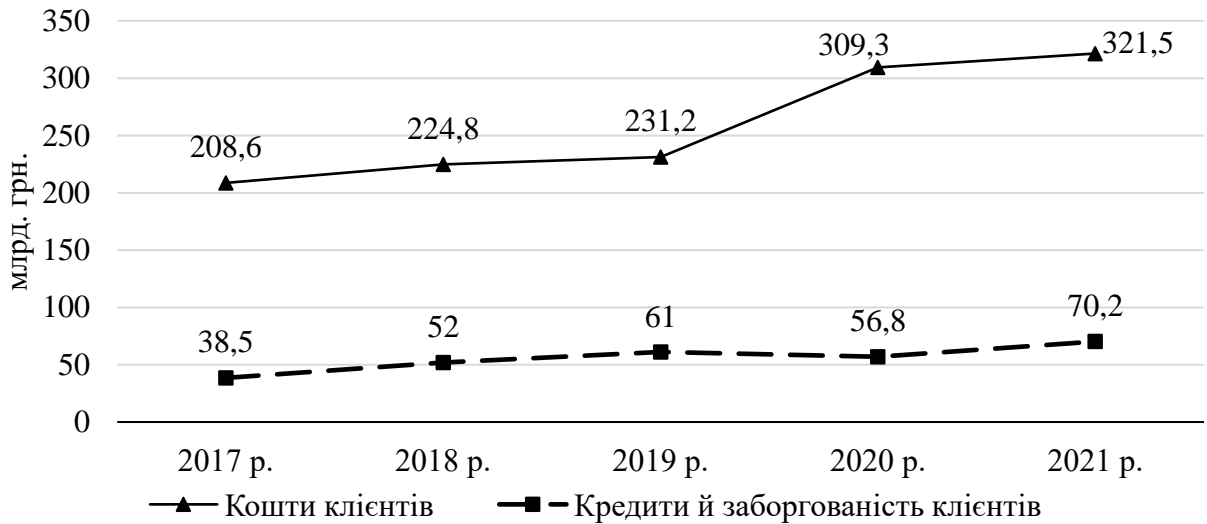

Рис. 2.4. Динаміка депозитного й кредитного портфелів ПриватБанку за 2017-2021 рр., млрд. грн.

Впродовж 2017-2021 років ПриватБанк нарощував свій кредитний портфель головним чином завдяки підвищенню обсягів кредитування фізичних осіб. Так, відбулося збільшення суми таких кредитів з 30,8 млрд. грн. у 2017 році до 51,7 млрд. грн. у 2021 році, тобто зростання у 1,7 разів. Проте підвищення обсягів кредитування юридичних осіб спостерігається за більш значними темпами відповідно з 7,7 млрд. грн. до 18,5 млрд. грн., або у 2,4 рази. Але розрив у обсягах кредитування збільшується, а саме у 2017 році ця різниця складала 23,1 млрд. грн., а у 2021 році – вже 33,2 млрд. грн. Тож можна розпізнати той момент, що у своїй кредитній діяльності ПриватБанк більше орієнтований на обслуговування фізичних осіб.

Звертаючи увагу на структурну складову кредитного портфеля ПриватБанку за суб'єктами кредитування у 2017-2021 роках (табл. 2.4) можна знов таки говорити про перевищення частки кредитів фізичним особам над часткою кредитів юридичним особам. Так, у 2017 році ця частка складала 80% від сукупного обсягу кредитів, а у 2021 році вона знизилася до 73,65%. Отже, є певні зрушення у частині збільшення долі кредитів юридичних особам, яка за аналізований період підвищилася на 6,35%.

Таблиця 2.5

Кредитний портфель ПриватБанку за видами валют у 2017-2021 рр.

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Зміна 2021 р. до 2017 р., %
Кредити й заборгованість клієнтів, млрд. грн.	38,5	52,0	61,0	56,8	70,2	82,3
у т. ч.						
у валюті України, млрд. грн.	36,2	49,0	57,2	54,3	67,7	87,0
у %	94,0	94,2	93,8	95,6	96,4	2,6
в іноземній валюті, млрд. грн.	2,3	3,0	3,8	2,5	2,5	8,7
у %	6,0	5,8	6,2	4,4	3,6	-40,4
Кредити юридичних осіб, млрд. грн.	7,7	13,0	14,8	14,5	18,5	140,3
у т. ч.						
у валюті України, млрд. грн.	6,3	10,8	11,6	12,5	16,4	160,3
у %	81,8	83,1	78,4	86,2	88,6	8,3
в іноземній валюті, млрд. грн.	1,4	2,2	3,2	2,0	2,1	50,0
у %	18,2	16,9	21,6	13,8	11,4	-37,6
Кредити фізичних осіб, млрд. грн.	30,8	39,0	46,2	42,3	51,7	67,9
у валюті України, млрд. грн.	29,9	38,2	45,6	41,8	51,3	71,6
у %	97,1	97,9	98,7	98,8	99,2	2,2
в іноземній валюті, млрд. грн.	0,9	0,8	0,6	0,5	0,4	-55,6
у %	2,9	2,1	1,3	1,2	0,8	-73,5

Наступним кроком аналізу портфеля кредитів ПриватБанку є його розгляд у розрізі видів валют (табл. 2.5). За 2017-2021 роки більшість кредитів надавалася у національній валюті, але схожа тенденцію притаманна практично для всіх вітчизняних банків. Кредити в гривні у сукупному кредитному портфелі займають найбільшу долю кредитів, а саме у 2021 році – 96,4%, що на 2,6% більше, аніж у 2017 році. Нестабільні економічні умови

спонукають учасників кредитного процесу відмовлятися від кредитування у валюті через можливий вплив валютних коливань на вартість таких операцій та збільшення ризику їхнього неповернення.

Проте у кредитному портфелі юридичних осіб частка кредитів у валюті дещо вища порівняно із фізичними особами. Так, у 2017 році вона була 18,2% та 2,9%, а у 2021 році – 11,4% та 0,8% відповідно. При цьому зниження частки фізичних осіб відбувалося більш значними темпами (на 73,5%) порівняно із часткою юридичних осіб (на 37,6%). Це говорить про обережне ставлення фізичних осіб до такого виду кредитування через «гіркий» досвід 2014-2015 років, коли майже триразове зростання валютного курсу стало фінансовою катастрофою для громадян, які мали валютні кредити. Для банку така ситуація може зменшувати ризики платіжної дисципліни із боку позичальників.

За строками погашення у кредитному портфелі ПриватБанку переважають короткострокові кредити. На кінець 2021 року їх питома вага складала 78%. Така ситуація наразі відбувається і з іншими банками, що пов'язується із коронавірусною кризою та воєнними діями, бо саме нестабільна економічна ситуація збільшує ціну кредитів і обмежує доступ до довгострокових запозичень.

Цікавим є ще той факт, що станом на кінець 2021 року загальні обсяги кредитів для 10 найбільших позичальників банку становив 2,1 млрд. грн., або приблизно 3% від сукупного обсягу портфеля кредитів. Відповідно резерв на випадок непогашення кредитів цими позичальниками склав 884 млн. грн..

Одним із напрямів оцінки кредитного портфеля постає дослідження стану та динаміки так званих «непрацюючих кредитів» (NPL). За класифікацією НБУ такими слід вважати активи, що є простроченими більш, аніж 90 днів (для банку-боржника навіть 30 днів), або зобов'язання, за яким позичальник не зможе здійснити погашення без стягнення застави.

Непрацюючі кредити ПриватБанку згруповані в окрему категорію «Кредити, що управляються як окремий портфель», яка містить недіючі кредити, що видані до 19.12.2016 р. [40]. Таке групування пояснюється тим,

що ці кредити мають схожі рівні кредитного ризику, незалежно до інших розрізів класифікації (за галузями, видами діяльності тощо). Причина такої ситуації визначається системною та пояснюється масовими банкрутствами й ліквідаціями, які були спричинені кризою 2014-2015 рр. Який розвиток має ця ситуація на сьогодні можемо побачити з рисунку 2.5, на якому представлено порівняльну динаміку частки непрацюючих кредитів як для ПриватБанку, так і для інших груп банків за ознакою форми власності їхнього капіталу. За першого погляду можемо зробити висновок, що ситуація для ПриватБанку була і залишається найгіршою, бо частка недіючих кредитів є значно вищою, ніж у середньому по банківським установам.

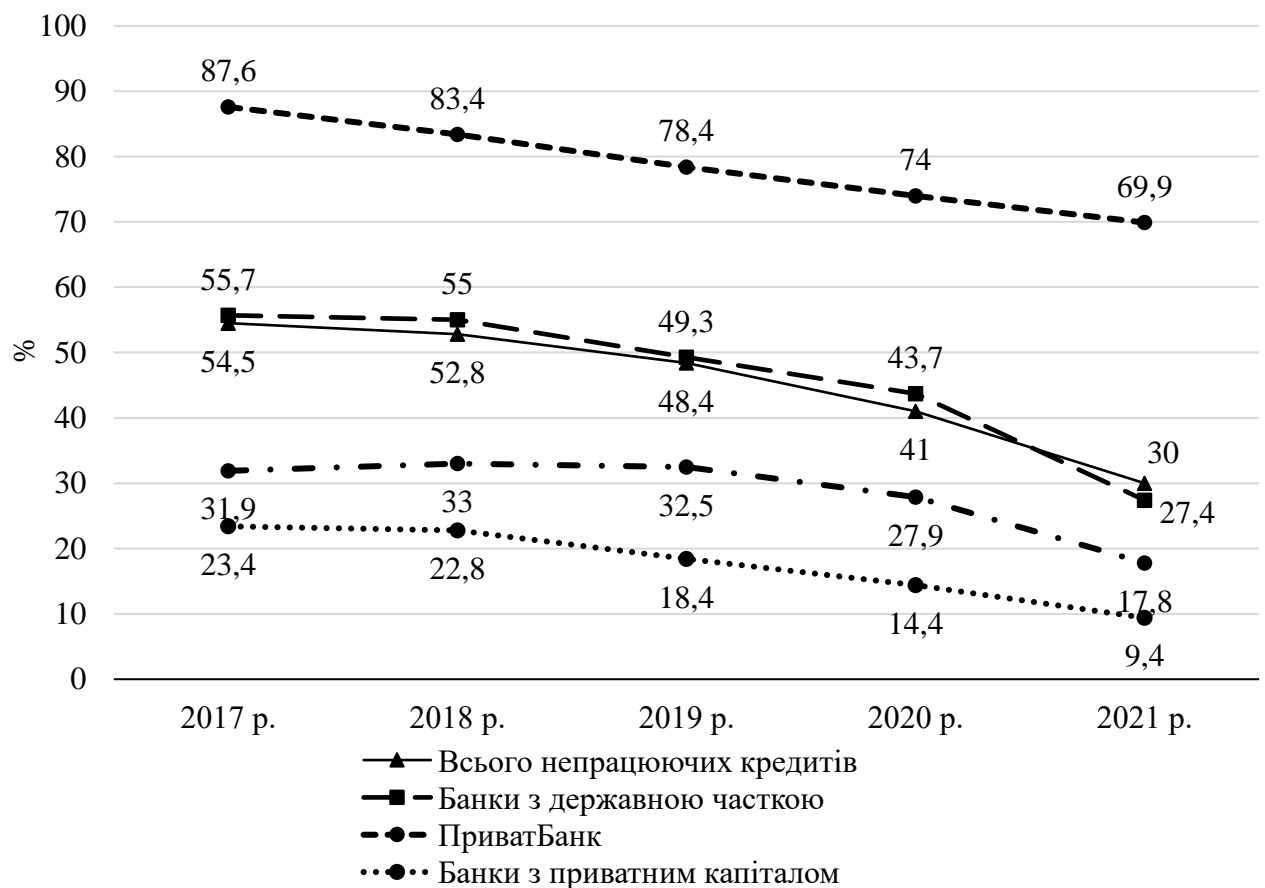

Рис. 2.5. Порівняння частки непрацюючих кредитів ПриватБанку та інших українських банків за формою власності за 2017-2021 рр., %

Найбільша доля проблемних кредитів в Україні досягла піку в середині 2017 року, коли досягла 57,7%. З 2018 року частка недіючих кредитів поступово зменшується, а з 2020 по 2021 роки відбулося найбільше зниження

проблемних кредитів – на 11% (з 41% на кінець 2020 року до 30% на завершення 2021 року) як результат списання банками зарезервованих проблемних кредитів і став найкращим з 2017 року (рис. 2.5).

Високий відсоток проблемних кредитів є результатом кредитної експансії, яка мала місце в попередні роки. Стандарти оцінки платоспроможності позичальників були недостатньо високими, а права кредиторів – незахищеними.

Станом на кінець 2021 року ПриватБанк визначив 162,3 млрд. грн. резервів під збитки, очікувані за цими кредитами (на кінець 2017 року – 158,1 млрд. грн.). Впродовж 2021 року ПриватБанком було списано 1,7 млрд. грн. цих кредитів з резервів (23,5 млрд. грн. у 2017 році), але продовжує проведення заходів із стягнення списаного боргу.

З рисунку 2.5 можна встановити, що станом на кінець 2021 року рівень недіючих кредитів ПриватБанку оцінюється в 187 млрд. грн., або 69,9%, що більше, аніж для всіх інших державних банків разом (наприклад, в АТ «Ощадбанк» – 58,7 млрд. грн, в АТ «Укрексімбанк» – 47,6 млрд. грн.) [40].

Фактично скорочення частки недіючих кредитів ПриватБанку почалося ще у 2018 році і станом на кінець 2021 року вони зменшилися на 17,7%, або на 58 млрд. грн. Так, за 2021 рік банк за рахунок резервів списав кредитів на 32,6 млрд. грн. (по всьому портфелю банку, включаючи портфель, пов'язаний із попередніми власниками й зоною ООС) [40].

Переважною проблемою постає кредитування підприємств у ПриватБанку, оскільки 94,2%, або 168,1 млрд. грн., кредитного портфеля підприємств є дефолтними. Проте зазначимо, що у 2021 році портфель непрацюючих кредитів юридичним особам зменшився на 44,8 млрд. грн., або на 20,9% (до 168,1 млрд. грн.), а портфель працюючих кредитів підприємствам у 2021 році збільшився на 0,2 млрд. грн., або на 1,6%, до 10,4 млрд. грн. Відповідно до Постанови НБУ № 351, покриття кредитного ризику портфеля проблемних кредитів підприємств ПриватБанку становить 100%.

У порівнянні із кредитним портфелем юридичних осіб, якість кредитного портфеля фізичних осіб є значно кращою. Так, стоном на кінець 2021 року частка недіючих кредитів у портфелі фізичних осіб склала 22,8%. Успішним є те, що у 2021 році портфель проблемних кредитів фізичних осіб ПриватБанку скоротився вдвічі на 12,8 млрд. грн., або на 51%, до 13,2 млрд. грн.. При цьому портфель працюючих роздрібних кредитів скоротився на 2,9 млрд. грн., або на 6,19% (до 46 млрд. грн.). Згідно з постановою НБУ № 351, покриття кредитного ризику портфеля проблемних кредитів фізичних осіб ПриватБанку склало 97,1%.

За воєнного стану в Україні керівництво ПриватБанку тимчасово призупинило видачу багатьох видів кредитів як фізичним, так і юридичним особам. Така ситуація характерна для багатьох банків України. Тим не менш, ПриватБанк постійно підтримує своїх клієнтів, які постраждали від наслідків військової агресії.

Важливо пам'ятати, що банки є фінансовими посередниками, основною метою яких є заробляння прибутку. Тому за воєнного стану ПриватБанк кредитує ті галузі, де держава надає часткові або повні гарантії за кредитами та компенсацію відсотків, тобто, у розвитку яких вона зацікавлена. Це перш за все енергетика, сільське господарство, експортні галузі та логістика. ПриватБанк намагається кредитувати ті галузі економіки, які мають шанси на успіх, або ті підприємства, які будуть підтримуватися державою через свої державні програми, а саме програму початкового кредитування «Доступні кредити 5-7-9%» для підтримання малого та середнього підприємництва. Однак пандемія та війна змінили пріоритети програми «Доступні кредити 5-7-9%»: додалися антикризові позики задля поповнення оборотних засобів і рефінансування кредитів під 0-3%. Це стало головним акцентом програми: за перші два роки 88,8% усіх кредитів було видано «майже безкоштовно». Ці програми кредитування мають пільгові відсоткові ставки, що дозволяє перекласти більшу частину тягаря процентних платежів з бізнесу до держави.

За час війни ПриватБанк видав своїм клієнтам 56% пільгових кредитів, тобто його частка в кількості нових кредитів зростає на 18,1% у порівнянні з довоєнним рівнем [38].

Слід також зазначити, що якість кредитного портфеля цього банку могла б бути кращою, оскільки ПриватБанк має найбільшу кількість непрацюючих кредитів серед усіх вітчизняних банків, на них припадає майже 1/4 активів банківської системи. Проте протягом аналізованого періоду банк приділяв значну увагу роботі з проблемними кредитами та постійно їх скорочував. Можливо зробити висновок, що для подальшого розвитку кредитної діяльності за воєнного стану ПриватБанку необхідно розробляти та впроваджувати програми кредитування, які в першу чергу будуть спрямовані на розвиток та підтримку економіки.

Крім того, дедоларизація економіки покликана в подальшому уникати таких ситуацій, підвищувати фінансову стійкість банків завдяки зниженню чутливості до курсових коливань.

Таким чином, на основі аналізу керівництво ПриватБанку забезпечує ефективний кредитний портфель і приймає рішення щодо його структурної зміни задля підвищення прибутковості інвестицій та оптимізації погашення кредиту, що впливає на ліквідність і прибутковість банку.

2.3. Оцінка ефективності кредитної політики банку

Основним джерелом доходу банків є прибуток від кредитних операцій. Через це головним завданням, яке стоїть сьогодні перед керівництвом ПриватБанку, є ефективне формування кредитного портфеля, оскільки неефективне планування кредитного портфеля призводить до підвищення ризиків кредитних операцій, що надалі призводить до збитків і втрати вкладених ресурсів.

Діяльність ПриватБанку протягом 2017-2021 років слід охарактеризувати як прибуткову, що підтверджується показниками у таблиці

2.6. Серед позитивних тенденцій можна зазначити постійне зростання процентних доходів та зменшення процентних витрат. Так процентні доходи зросли з 24,5 млрд. грн. у 2017 році до 35,8 млрд. грн. у 2021 році., або на 46,1%, в той самий час процентні витрати зазнали зниження з 18,4 млрд. грн. до 6,5 млрд. грн. або на 64,7%. Такі зміни стали причиною росту чистого процентного доходу відповідно з 6,1 млрд. грн. до 29,3 млрд. грн., або на 380,3%, тобто отримано зростання цього показника у 4,8 разів.

Таблиця 2.6

Показники процентного доходу та загальної прибутковості ПриватБанку у 2017-2021 роках

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2021 до 2017, %
Процентні доходи, млрд. грн.	24,5	30,7	33,8	33,6	35,8	46,1
Процентні витрати, млрд. грн.	18,4	14,0	14,2	12,0	6,5	-64,7
Чистий дохід процентний, млрд. грн.	6,1	16,7	19,6	21,6	29,3	380,3
Чиста маржа процентна, %	2,48	6,06	6,38	5,67	7,33	195,6
Чистий фінансовий результат, млрд. грн.	0,4	12,8	32,6	24,3	35,0	8650,0
Рентабельність капіталу, %	1,72	40,68	59,8	46,0	52,62	2959,3
Рентабельність активів, %	0,16	4,6	10,53	6,35	8,73	5356,3

Зростаючу динаміку має і показник чистої маржі процентної, який відображає генерування чистого процентного доходу кожною гривнею робочих активів. Його рекомендоване значення не менше 4,5%. Отже, ПриватБанку вдалося збільшити цей показник із 2,28% у 2017 році (нижче норми) до 7,33% у 2021 році (вище норми на 2,83%). На рисунку 2.6 представлена динаміка розглянутих показників у порівнянні із чистий прибутком ПриватБанку.

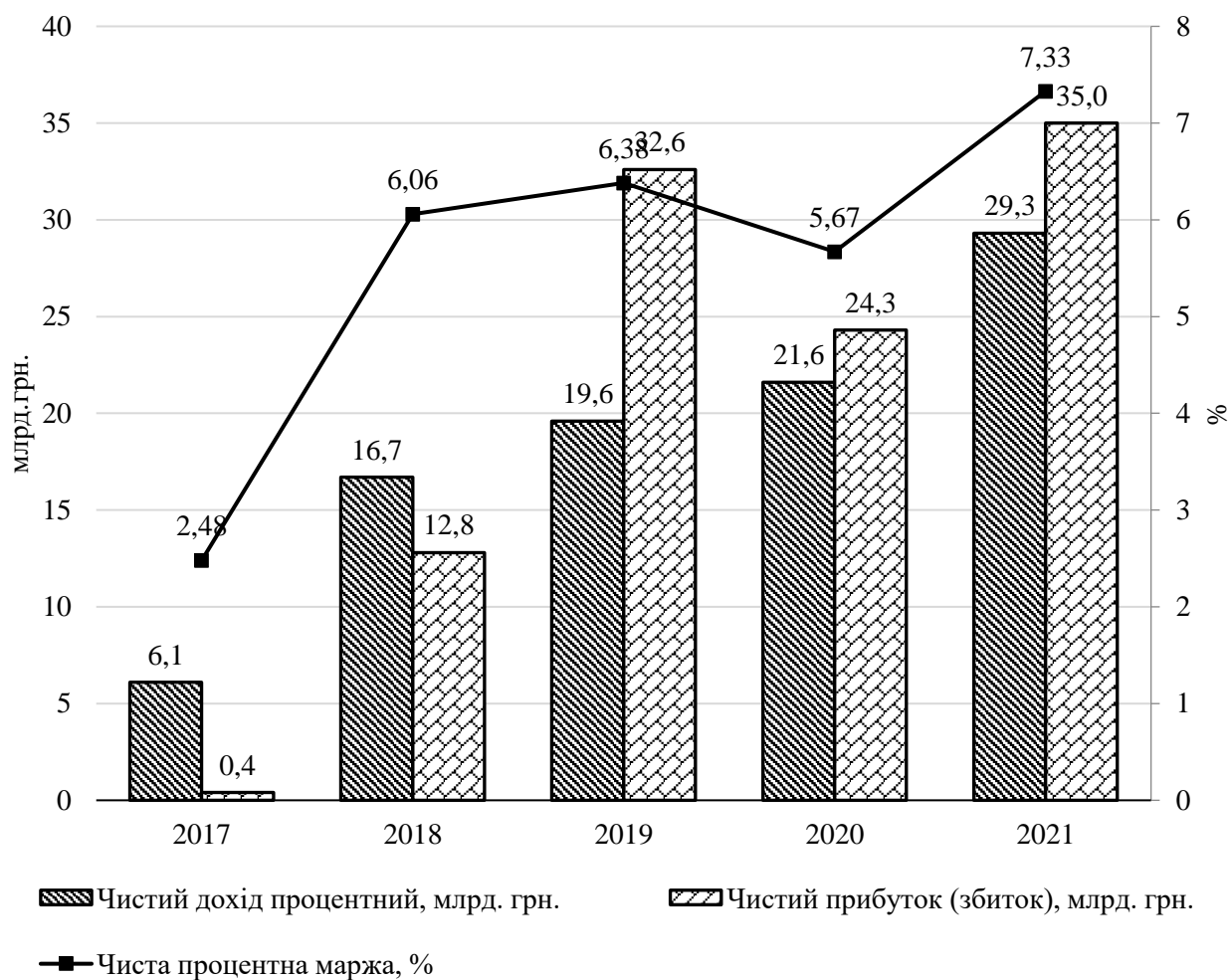

Рис. 2.6. Динаміка чистого процентного доходу, чистого фінансового результату та чистої процентної маржі ПриватБанку за 2017-2021 роки

Ефективність сучасного менеджменту ПриватБанку доводиться наявністю позитивної динаміки чистого прибутку. На рисунку 2.6 спостерігаємо зростання прибутку з 0,4 млрд. грн. у 2017 році до 35 млрд. грн. у 2021 році. Темпи зростання чистого прибутку значно перевищують темпи зростання чистого процентного доходу і становлять 8650%. Така ситуація пояснюється паралельним зростанням інших доходів ПриватБанку, окрім процентного. Незначний спад у динаміці у 2020 році, що пояснюється карантинними заходами, в цілому не вплинув на зростаючі тенденції представлених на графіку показників.

У сьогоденній ситуації єдиною вагомою проблемою для ПриватБанку, як було доведено у попередньому підрозділі цієї роботи, залишається

непрацюючі кредити. Вони суттєво погіршують якість кредитного портфелю ПриватБанку та підвищують кредитні ризики.

Маємо ще пам'ятати, що списання за рахунок резервів мають бути відшкодовані банком за рахунок безпосереднього визнання у прибутках чи збитках як плата за знецінення кредиту. Отже, списання неробочих кредитів фактично впливає на прибутковість банку, який вимушений перекладати ці втрати через зростання процентної ставки на тих, хто сплачує свою заборгованість вчасно і в повному обсязі. А зростання ставки кредитування має негативні наслідки для економіки в цілому, сповільнюючи її розвиток.

У таблиці 2.7 представлено інформацію щодо дотримання ПриватБанком у 2017-2021 роках економічних нормативів НБУ.

Таблиця 2.7

Нормативи кредитного ризику ПриватБанку у 2017-2021 роках

Показник	Нормативне значення	2017	2018	2019	2020	2021
Н7 – максимальний кредитний ризик на 1 контрагента	не більше 25%, для системних банків – не більше 20%	4,52	6,26	16,64	9,62	8,01
Н8 – великі кредитні ризики	не більше 8-кратного обсягу регулятивного капіталу	0,00	0,00	32,04	0,00	0,00
Н9 – максимальний розмір ризику за операціями із пов'язаними особами	не більше 5%	0,67	0,19	0,43	0,16	0,08

Як бачимо з таблиці 2.7, в цілому ПриватБанку вдається повністю виконувати всі нормативи та не перевищувати встановлених НБУ обмежувальних значень. Так норматив Н7, який оцінює кредитний ризик при невиконанні зобов'язань окремими контрагентами, протягом періоду 2017-2021 років незначно зростає та має найбільше значення у 2019 році – 16,64%. Коефіцієнт Н8 присутній лише у 2019 році, а в інші роки від нульовий. Цей показник має вказувати на концентрацію ризику для окремого контрагента. Щодо коефіцієнта Н9, який зазначає ризик, що може виникати при операціях

з інсайдерами, то він також в межах норми (не більше 5%). Його найбільше значення спостерігалось у 2017 році – 0,67%. Таким чином, встановлюючи ці нормативи НБУ прагне забезпечити банки від катастрофічних втрат при невиконанні контрагентами своїх кредитних зобов'язань.

Висновки до розділу 2

1. За результатами аналізу бачимо поступове зростання активів і пасивів ПриватБанку. Збільшення зобов'язань було за темпами зростання більш помірним на тлі зростання власного капіталу ПриватБанку. При цьому сума акціонерного капіталу була незмінною, тобто збільшення відбувалося суто за рахунок капіталізації отриманого чистого прибутку банку.

2. У 2017-2021 роках залучені ПриватБанком від клієнтів кошти значно перевищували кредитні ресурси. Тому слід зробити висновок, що банк повністю забезпечує себе кредитними ресурсами, що є результатом ефективної депозитної діяльності. Проте варто також підкреслити, що банк має непропорційну структуру депозитів і кредитів за строками погашення. Ці диспропорції розпізнаються у досить значному перевищенні довгострокових депозитів над довгостроковими кредитами. Впродовж 2017-2021 років ПриватБанк нарощував свій кредитний портфель головним чином завдяки підвищенню обсягів кредитування фізичних осіб.

3. У сьогоденній ситуації єдиною вагомою проблемою для ПриватБанку залишаються непрацюючі кредити. Вони суттєво погіршують якість кредитного портфелю ПриватБанку та підвищують кредитні ризики. Тому ПриватБанк стратегічно має прагнути до нарощення власних фінансових ресурсів, дотримання політики, що спрямовується на применшення ризикованості, збереження достатнього рівня ліквідності і покращення структури кредитних ресурсів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1. Заходи щодо покращення кредитної діяльності комерційних банків

На основі попередньо проведено дослідження практичного досвіду АТ КБ «ПриватБанк» можна визначити основні недоліки кредитної діяльності, які в більшості своїй притаманні сьогодні українським банкам, та запропонувати заходи щодо їх подолання. Під впливом світової фінансової кризи діяльність банківських установ виявила суттєві недоліки в організації їх кредитного процесу, який охоплює відповідні процедури: від визначення умов та параметрів кредитування до укладення кредитного договору.

Кредитування є однією з найприбутковіших, але й найбільш ризикованих активних операцій банку. Через це необхідною умовою використання банками ефективних методів надання кредитів клієнтам є мінімізація кредитного ризику за всім спектром видів кредитування. Належне впорядкування процесів кредитування, створення ефективної та гнучкої системи кредитного менеджменту є підґрунтям фінансової стійкості та ринкової стабільності операцій комерційних банків у портфелі банківських активів).

На нашу думку, найбільш поширеними недоліками кредитної діяльності українських комерційних банків є:

- концентрація кредитного портфеля на великих позичальниках, що у випадку можливого зниження платоспроможності позичальників в умовах погіршення економічної ситуації може призвести до збільшення кредитного ризику банку;

- валютна структура клієнтського кредитного портфеля за відсутності валютних надходжень у окремих позичальників в умовах курсових коливань;

- залежність від коштів приватних клієнтів в умовах конкуренції на фінансовому ринку щодо залучення ресурсної бази на фоні складної соціально-політичної ситуації в країні;

- вплив негативних факторів на фінансовий ринок та низька і нестабільна ділова активність в окремих галузях економіки, що може призвести до погіршення показників діяльності банку;

- обмежена диверсифікація кредитних вкладень;

- підвищення обсягу зважених класифікованих кредитів;

- занадто ризикована кредитна політика;

- замала увага до оцінки платоспроможності позичальників на етапі видачі кредиту;

- недостатня увага до цільового використання кредитів та контролювання діяльності позичальника задля завчасного з'ясування проблем та запобігання можливим втратам за кредитами;

- недостатнє забезпечення кредитів;

- втрата захисту прав власності.

Звичайно, цей перелік не є кінцевим, і кожен окремих український банк має свою специфіку кредитної діяльності, свої переваги та недоліки. Тим не менш, перелічені особливості та проблемні моменти кредитування притаманні багатьом українським комерційним банкам, і ці проблеми можна назвати типовими для банківського сектору України.

Для подолання негативного впливу цих факторів пропонується задіяти типову програму змін та інновацій у кредитній діяльності вітчизняних комерційних банків. Заходи, наведені в цій програмі, можуть бути використані для більшості банків України з певними змінами, що враховують специфіку діяльності конкретної банківської установи.

Заходами з удосконалення кредитної діяльності банків є:

- застосування для юридичних осіб оновлених банківських продуктів, таких як поновлювані та поточні рахунки;

- застосування для фізичних осіб нових видів банківських продуктів, орієнтованих на найменш соціально захищені прошарки населення;
- формування кредитних програм для бізнесу якщо підприємці прагнуть розпочати власну справу (наприклад, програма кредитування початкового капіталу);
- заохочування потенційних клієнтів шляхом запровадження диференціації процентних ставок відповідно із результатами аналітичної-інформаційної роботи по відношенню до кожного окремого позичальника й відповідно параметрів кредитної операції, визначених під час структурування кредиту;
- доповнення переліку фінансових коефіцієнтів, що аналізуються банком при встановленні рівня кредитоспроможності позичальника, що надає змогу з'ясувати комплексну оцінку його діяльності й певною мірою нівелювати розбіжності, які можуть виникнути між прогнозованими та фактичними тенденціями;
- індивідуальний підхід при стягненні проблемної заборгованості;
- удосконалення роботи щодо оцінювання ділової репутації клієнта;
- розробка мінімального пакету документів для оформлення кредиту й зменшення часу для отримання кредиту;
- роз'яснення та зосередження уваги на найбільш суттєвих аспектах кредитного договору;
- систематична робота із залучення нових клієнтів при проведенні акцій та презентацій;
- формування привабливого іміджу банку для клієнтів.

Враховуючи сучасні тенденції грошово-кредитного ринку України, перш ніж впроваджувати будь-які нововведення, необхідно усвідомлювати притаманні їм ризики, тому в таблиці 3.1 представлено шляхи вдосконалення процесу кредитування та окреслені можливих ризиків.

Впровадження вищезазначених програмних дій може суттєво покращити кредитну діяльність більшості вітчизняних банків та підвищити

ефективність управління кредитними ризиками. Використання такої типової програми дій сприятиме популяризації банку серед підприємств і населення та підвищенню його конкурентоспроможності на ринку банківських послуг.

Таблиця 3.1

Шляхи вдосконалення процесу кредитування з урахуванням можливих ризиків

Заходи	Результат	Ризики
Застосування для юридичних осіб нових кредитних продуктів	Індивідуальний підхід до окремих позичальників при оцінці їхнього фінансового стану, розміру ліквідних обігових коштів, масштабу виробництва та комерційної репутації при запровадженні поновлюваних кредитів та кредитування поточного рахунку	Ризик наявності стабільних і платоспроможних клієнтів, яких задовольняли б умови кредитування
Застосування для фізичних осіб нових кредитних продуктів	Розробка раціональних підходів до кредитування найменш захищених верств населення (інвалідів, людей похилого віку, студентів) із застосуванням більш м'яких вимог до позичальника	Ризик неповернення кредиту
Створення кредитної програми для стартового капіталу	Ретельне оцінювання підприємницького проекту з урахуванням усіх аспектів ризику, терміну окупності та можливої окупності кредитування цього суб'єкта господарювання	Ризик відсутності успішних проектів
Вдосконалення маркетингової політики (формування привабливого іміджу банку)	Проводити систематичну рекламу через ЗМІ й Інтернет, прес-конференції, розповсюдження рекламних буклетів, додаткову інформацію за виписками з банківських рахунків, просування існуючих клієнтів та мотивацію персоналу для залучення нових клієнтів, благодійні акції	Ризик непокриття діяльності
Доповнення переліку фінансових коефіцієнтів	Відбір і розробка фінансових показників для комплексного аналізу майбутнього позичальника з урахуванням не тільки фінансових показників його бізнесу, але й інших аспектів, таких як бізнесова репутація, сімейний стан і т. ін.	Ризик існування достатньої кількості клієнтів, які повинні відповідати всім критеріям оцінки
Стягнення безнадійних боргів	Індивідуальний підхід при стягненні проблемної заборгованості з урахуванням кожного окремого випадку та організація процесу задля пришвидшення розгляду справ	Ризик нереалізації заставного майна позичальника

З урахуванням ризиків та певною адаптацією до специфіки діяльності конкретного комерційного банку ці заходи допоможуть подолати найбільш типові проблеми та недоліки в кредитній роботі комерційних банків. Звичайно, адаптуючи наведену типову програму до діяльності конкретного комерційного банку, необхідно враховувати реальні умови зовнішнього середовища, його позитивний та негативний вплив, позицію банку на ринку, його тактичні та стратегічні цілі та завдання, обрану стратегію, цільову аудиторію, фінансові можливості банківської установи, потенціал інвесторів-акціонерів тощо. Отже, наведений типовий план дій може слугувати основою для розробки конкретних заходів при вдосконаленні кредитної роботи комерційного банку на вітчизняному банківському ринку в сучасних умовах.

3.2. Впровадження андеррайтингу як інструменту системної оцінки кредитоспроможності позичальників

У наш час отримання високого доходу супроводжується високим ризиком. Особливо це характерно для банківської сфери. Погіршує становище світова фінансова криза, яка впливає не тільки на макроекономічні пропорції на рівні держави, а й відображається у фінансових результатах децентралізованих філій. Таким чином, підприємствам складно розвивати свою виробничу, інвестиційну та фінансову діяльність, зокрема й за рахунок кредитних коштів. І в кредитних організаціях операції з видачі кредитів стають більш ризикованими. Тому найактуальнішим завданням для них стає розвиток андеррайтингу як одного з інструментів оцінки кредитоспроможності позичальника. При цьому дуже важливо управляти ризиком не тільки на транзакційному рівні (наприклад, ринкові угоди, схвалення кредитів), а й на портфельному рівні (розробка кредитної та депозитної політик, вибір оптимального портфеля кредитування, аналіз можливих втрат, страхування).

Ефективно розв'язувати бізнес-завдання, зокрема й мінімізувати ризики, можливо тільки за тісної взаємодії суб'єктів економіки. У сучасних умовах

банки дедалі частіше використовують андеррайтинг, який виступає своєрідним проявом аутсорсингу, делегуванням частини повноважень на самостійний підрозділ [3].

Андеррайтинг можна розуміти як процедуру проведення оцінки кредитоспроможності позичальника: фізичної або юридичної особи. Інакше кажучи, андеррайтинг – це оцінка ймовірності погашення кредиту, яка передбачає аналіз кредитоспроможності потенційного позичальника в порядку, встановленому банком, а також ухвалення рішення за заявою про видачу кредиту або відмову від його видачі.

Цей термін був запозичений із зарубіжної економічної термінології, він має на увазі покрокове оцінювання даних потенційного позичальника, що проводиться з метою визначення можливості повернення або неповернення запитуваного кредиту [17].

У зв'язку з тим, що андеррайтинг являє собою досить складну і трудомістку процедуру, то його проведенням зазвичай займається ціла група підрозділів комерційного банку: юридична служба, служба безпеки, відділ цінних паперів, відділ житлового будівництва тощо. У деяких же банках андеррайтинг проводиться окремим підрозділом, який групує інформацію від інших підрозділів і робить у підсумку висновки про доцільність видачі кредиту. Дуже часто андеррайтери виконують роль «ризиковиків» за угодою в банку [11].

Процедура андеррайтингу є внутрішньою процедурою банку, тому що андеррайтери повинні дотримуватися загальних правил для співробітників банку, зокрема й нерозголошення банківської таємниці, як і всі інші представники цього банку.

Спочатку заявка на кредит потрапляє до рук кредитного інспектора, який згодом відображає у своєму висновку всю інформацію про угоду.

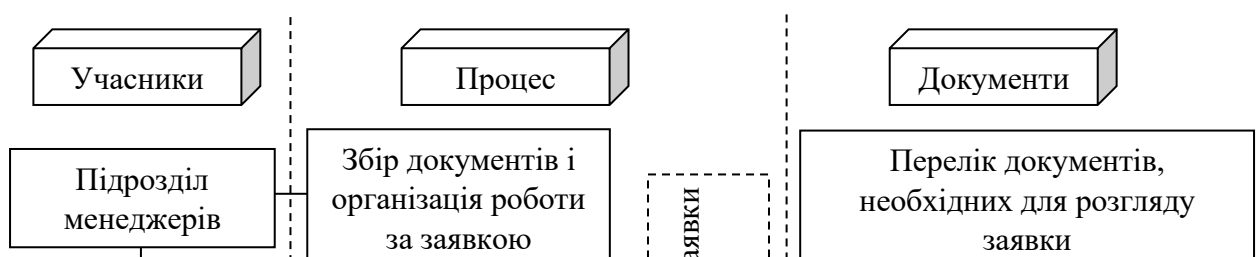

Рис. 3.1. Процес кредитування юридичних осіб із застосуванням процедури андеррайтингу

Майже завжди перед банками стоїть завдання виконати план з кредитування, саме з цієї причини схвалюються угоди з дуже високим ризиком, які потім стають простроченою заборгованістю. Іноді банк стає «залежним» від позичальника, тому що позичальникові потрібні додаткові позики або ж звернення до інших банків з метою рефінансування чинних кредитних зобов'язань, для того, щоб погасити початковий кредит.

Оцінка платоспроможності є однією з найважливіших частин схвалення кредиту для всіх, хто подає заявку в банк на його отримання. У зв'язку з цим позичальники мають бути заздалегідь у курсі про вимоги, що висуваються до них, тому що більша частина банків приділяють особливу увагу таким параметрам, як: кредитна історія, стаж підприємницької діяльності (має бути не меншим, ніж один рік), позитивні фінансові потоки, забезпеченість коштами для погашення кредиту, забезпечення кредиту, яке можна швидко

реалізувати, і т.д. Зазвичай критерії оцінки платоспроможності позичальника в усіх комерційних банках приблизно однакові, але вага кожного з них може різнитися від банку до банку. Змінюватися вони можуть і протягом часу навіть в одному й тому самому банку.

Саме під час видачі кредиту на стадії розгляду угоди можливо виявити проблеми, пов'язані з його поверненням і ранжувати ризики за ступенем їхньої значущості. Кредитному інспектору на ранній стадії слід вирішити, чи розглядати далі потенційного клієнта, чи відмовити йому у видачі кредиту.

Як показала практика, багато банків сьогодні особливо гостро відчують проблему неповернення грошових коштів, що надаються позичальникам. І що ретельніше проводиться аналіз кредитоспроможності клієнтів, то вища ймовірність повернення виданого кредиту.

Взагалі, вивчення кредитоспроможності клієнта є одним із найважливіших методів зниження кредитного ризику та успішної реалізації кредитної політики будь-якого банку, оскільки все це дасть змогу уникнути необґрунтованого ризику ще на етапі розгляду заявки.

Здебільшого підсумком проведеного аналізу є відмова у видачі кредиту компаніям, які існують на ринку менше року, які мають прострочену кредиторську заборгованість, а також підприємствам з непрозорим бізнесом, у яких немає заставного забезпечення і які є учасниками будь-яких судових розглядів.

Якщо ж не було знайдено очевидних причин для відмови в наданні кредиту, то заявку розглядають далі, і вже у формі опрацьованої угоди вона потрапляє до андеррайтера. Саме в такий спосіб здійснюється подвійний контроль фахівцями-аналітиками.

У кожному банку оцінку платоспроможності позичальника проводять по-різному, у зв'язку з тим, що в кожному банку є свої особливості і своя затверджена система проведення андеррайтингу. Головне ж завдання андеррайтера від цього не змінюється: проведення поглибленого аналізу різноманітних ризиків, пов'язаних із видачею кредиту позичальнику, видача

переліку критеріїв, що дають змогу вчасно виявити потенційний ризик, та рекомендацій щодо його мінімізації, отже, проводиться так звана незалежна експертиза угоди.

Для ефективної експертизи ризиків підрозділ андеррайтингу незалежно від інших підрозділів має власну ієрархію. Безпосередні керівники управління андеррайтингу в жодному разі не повинні співпрацювати з керівниками підрозділів, що кредитують.

Так само зведено до мінімуму способи будь-якого тиску на андеррайтерів, як з боку кредитних експертів, так і з боку клієнтів.

Підрозділи кредитування та андеррайтингу відрізняються між собою ще й системою мотивації та преміювання. Якість роботи співробітника кредитного відділу безпосередньо пов'язана з кількістю прийнятих угод, а якість роботи андеррайтера – з кількістю розглянутих заявок, незалежно від того, який висновок видав андеррайтер. У разі ж неповернення кредиту застосовується система демотивації співробітників підрозділу андеррайтингу.

З цієї причини кредитні інспектори роблять усе, щоб отримати схвалення за угодою, а андеррайтери, своєю чергою, все, щоб завищити рівень ризику, часом надто піклуючись про безпеку банку.

Внаслідок цього виникає проблема конфлікту інтересів кредитних інспекторів і андеррайтерів. Головна мета кредитних інспекторів полягає в тому, щоб виконати план із кредитування і видати якомога більше кредитів, часто вельми сумнівних до повернення. Мета других, навпаки, відхилити якомога більше підозрілих заявок на кредит.

Суб'єктом, за яким залишається останнє слово, є кредитний комітет, ухвалення остаточного рішення у вигляді схвалення або відхилення угоди відбувається всіма уповноваженими особами кредитного комітету та андеррайтером, якого, коли запроваджено систему андеррайтингу, вводять у члени кредитного комітету. Висновок від кредитного комітету має підтвердити відповідність ступеня ризиків за кредитом та очікуваною

прибутковістю від угоди: окупність цього кредиту має значно перевершувати розміри потенційних ризиків.

Найближчим часом плануються кардинальні зміни в сучасному ризик-менеджменті, тому що умови його функціонування зміняться, і вже зараз багатьом банкам слід провести аналіз своєї роботи і скоригувати свою діяльність.

Шляхи поліпшення систем контролю кредитних ризиків зазвичай включають у себе розробку моделей організації систем управління кредитними ризиками в діяльності банку.

Розроблення моделі організації системи управління кредитними ризиками в діяльності банку має проводитися на основі структури організації підрозділів банку за принципом модульності. На чолі структури організації підрозділів банку «стоїть» Наглядова рада, нижче «стоїть» Правління банку, потім Кредитний комітет і Ревізійний комітет, Комітет з управління ризиками «стоїть» ще нижче, і замикають структуру різні підрозділи банку.

Взаємодія між підрозділами банку безпосередньо впливає на управління банківськими ризиками. Для того, щоб підвищити ефективність їхньої взаємодії, слід було запровадити в структуру банку спеціалізований Комітет з управління ризиками, який необхідний для координації цілей, управління та контролю рівня банківських, зокрема й кредитних, ризиків. Цей Комітет з управління ризиками має бути підзвітний і безпосередньо підпорядковуватися Правлінню банку.

Таке місце розташування Комітету з управління ризиками в організаційній структурі банку дасть йому змогу:

- досягти високого ступеня формалізації процесу з управління кредитними ризиками, що допоможе спростити застосування максимальної автоматизації;
- вчасно і швидко отримати дані для всебічного аналізу ризикових операцій, що допоможе точніше визначати ступінь ризику;

– поєднувати централізоване та децентралізоване управління кредитними ризиками.

Внаслідок цього, Комітет з управління ризиками отримає можливість для адекватного та своєчасного впливу на процеси управління банківською діяльністю та підвищення контролю над управлінням банківськими ризиками.

Для того, щоб впровадити інтегровану систему управління ризиками необхідно об'єднати стратегії, процеси управління, технології та інтелектуальний потенціал комерційного банку. Метою впровадження такої системи є більш ефективне використання взаємозалежності ризиків і потенційних можливостей та перетворення функції управління кредитними ризиками на джерело переваг перед конкурентами комерційного банку.

Основою концепції для створення даної інтегрованої системи з управління кредитними ризиками є:

– інтегрована система управління кредитними ризиками, яка являла б собою базу управління банківською діяльністю, яка не вимагає великого перехідного періоду, але яка вимагає істотного зростання рівня професіоналізму банківських співробітників;

– інтегрована система управління кредитними ризиками, яка збільшуватиме реальну вартість комерційного банку.

Для впровадження розробленої концепції банку необхідно:

– створити конкурентні переваги: інтегрувати управління кредитними ризиками в планування та стратегічне управління; застосовувати більш жорсткий процес оцінки ризиків; оптимізувати процес з розподілу капіталу та ресурсів; співвіднести ризики з основними напрямками діяльності банку; усвідомлено прийняти ризики, які неприйнятні для конкурентів;

– оптимізувати витрати на управління ризиками: адекватно оцінювати ризики від угод; комплексно вирішити питання про переведення та прийняття ризиків; спростити структуру контролю за ризиками;

– підвищити ефективність банківського бізнесу: прогнозувати та виявляти ризики, що притаманні певним цілям діяльності банку; кількісно

виміряти ефект від застосування різних стратегій; виробити глибше розуміння ризиків, що можуть впливати на прибуток і капітал банку; підвищити прозорість ризиків для внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін; бути впевненим у результаті постійного процесу оцінки ризиків [2].

Необхідно ще раз зазначити, що вдосконалення методик андеррайтингу фізичних та юридичних осіб дасть змогу банкам знизити кредитний ризик, підвищити якість кредитного портфеля, збільшити ефективність кредитних операцій та обслуговування клієнтів. Тому впровадження системи управління кредитними ризиками в практичну діяльність комерційного банку слід реалізувати за допомогою планомірного підходу з урахуванням особливостей функціонування кожного банку.

3.3. Удосконалення методики оцінки кредитного ризику банку

Сьогодні серед актуальних напрямів розвитку банківського сектору можна говорити про новітній інструментарій управління кредитним портфелем, що надає змогу не тільки знизити загальні кредитні ризики портфеля та підвищити його прибутковість, а й зберегти фінансову стійкість банку.

Ключовими параметрами кредитного портфеля є прибутковість і ризик, а співставлення цих показників визначає ефективність кредитної стратегії та діяльності банківської установи в цілому. Основною метою процесу керування кредитним портфелем постає забезпечення максимальної прибутковості при прийнятному рівні ризиків.

Процеси оцінювання ризиків кредитного портфеля ПриватБанку повинні здійснюватися за трьома етапами. Першим кроком постає необхідність встановлення показників кредитного ризику – індикаторів, що пов'язуються із проявленням ризиків кредитування, і які банку пропонується обирати самостійно: коефіцієнт активності кредитної; коефіцієнт достатності забезпечення; коефіцієнт якості кредиту; коефіцієнт простроченої

заборгованості за кредитом; максимальний рівень ризику на 1-го позичальника (чи групу позичальників); концентрація значних кредитних ризиків; концентрація кредитних ризиків на 1-го інсайдера; рівень концентрації [5]. Розрахунок зазначених показників наведено у таблиці В.1 додатку В. Надалі пропонується оцінити цих десять показників, що чинять істотний вплив на рівень кредитних ризиків ПриватБанку (табл. 3.2). Для розрахунку було взято показники звітності ПриватБанку за 2019-2021 роки.

Таблиця 3.2

Ключові показники кредитних ризиків ПриватБанку, %

Показник	2019	2020	2021
Коефіцієнт кредитної активності	95,58	60,85	62,95
Коефіцієнт достатності резервів	79,89	76,36	77,06
Коефіцієнт якості кредитів	71,13	70,60	70,98
Коефіцієнт прострочених кредитів	78,42	74,06	69,92
Максимальний розмір ризиків на 1-го позичальника	16,64	9,62	8,01
Рівень концентрації великого кредитного ризику	32,04	0,00	0,00
Рівень концентрації кредитного ризику на 1-го інсайдера	0,43	0,16	0,08
Коефіцієнт списань із резерву	1,79	25,24	15,12
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	6,38	5,67	7,33
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	0,18	0,23	0,27

Для цих окремих показників (K_i) встановлені оптимальні значення, які перебувають в межах певного інтервалу та мають нижню (LB_i) та верхню (UB_i) межі (для забезпечення ідентифікації значущих для банківської установи ризиків кредитування і завчасного їх виявлення). Для коефіцієнтів K_1, K_2, K_8, K_9 оптимальне значення знаходиться в діапазоні від $LB > 0$ до UB , а для K_3-K_7 нижня межа (LB) становить 0, а верхня (UB) – гранично допустиме значення. Чітке визначення меж нормативного значення окремого показника потрібне задля бального оцінювання показників, яке здійснюється другим етапом оцінювання ризиків.

Для спрощення розрахунків банку значення показників LB і UB передбачається вибирати з визначеної бази даних. Також це надає змогу

змінити сукупність показників і додати необхідні при зміні економічної, політичної або правової ситуації.

Таблиця 3.3

Вхідні дані для розрахунків показників кредитних ризиків ПриватБанку, млрд. грн.

Показник	2019	2020	2021
Активи загальні	309,7	382,5	401,3
Кредитний портфель	296,0	232,8	256,2
Резерв під кредитний ризик	236,5	177,7	196,3
Безнадійні кредити	210,6	164,3	154,2
Прострочені кредити	226,9	178,2	164,5
Регулятивний капітал	19,2	32,3	69,4
Норматив Н7, (%)	16,64	9,62	8,01
Норматив Н8, (%)	32,04	0,00	0,00
Норматив Н9, (%)	0,43	0,16	0,08
Списання із резерву	5,3	58,8	62,3
Процентні доходи	33,8	33,6	35,8
Процентні витрати	14,2	12,0	6,5
Власний капітал	54,5	52,8	66,6

Коефіцієнти відіграють важливу роль при оцінювання рівнів кредитних ризиків, оскільки вони призначені для запобігання надмірній концентрації ризиків кредитування в банківській установі. Основу системи лімітів, встановлених для обмеження й мінімізації кредитних ризиків ПриватБанку, складають економічні нормативи діяльності банку, що затверджуються НБУ. Протягом 2019-2021 років ПриватБанк дотримувався всіх стандартів кредитного ризику.

Другим кроком оцінювання кредитних ризиків кожному розрахованому показнику ризику надається бал за розробленим алгоритмом. Залежно від того, чи входить розрахований показник у діапазон оптимального значення, його оцінка проводиться за однією з 4-х формул [5]:

$$R_i = 100 - 100 \times (1 - K_i / LB_i), \quad (3.1)$$

$$R_i = 100 - 100 \times (1 - UB_i / K_i), \quad (3.2)$$

$$R_i = 100 + 100 \times (1 - K_i / UB_i), \quad (3.3)$$

$$R_i = 100 + 100 \times (1 - |2 \times K_i - (LB_i + UB_i)| / (UB_i - LB_i)), \quad (3.4)$$

де R_i – показник обчисленої кількості балів;

LB_i – оптимальне значення показника ризиків за нижньою межею;

UB_i – оптимальне значення показника ризиків за верхньою межею.

За допомогою алгоритму можна визначити, що для розрахунку оцінки K_1 (2021) використовується формула 3.1; формула 3.2 – для показників K_1 (2019-2020), K_2 (2019-2021), K_3 (2019-2021), K_4 (2019-2021), K_8 (2019-2021), K_9 (2021), K_{10} (2019) -2021); формула 3.3 – для показників K_5 (2019-2021), K_6 (2019-2021), K_7 (2019-2021); формула 3.4 використовується для K_9 (2019, 2020). Розрахунок балів за кожним показником у 2019-2021 роках наведено в таблиці 3.4.

Після підрахунку кількості балів за кожним показником необхідно переходити до третього кроку в оцінюванні ризиків й визначити інтегральний показник ризиків кредитування, ступінь кредитного ризику та його динаміку. Інтегральний показник кредитних ризиків ($I_{кр}$) встановлюється сумою балів, зважених ваговими коефіцієнтами:

$$I_{кр} = \sum_{i=1}^n R_i \times l_i, \quad (3.5)$$

де R_1, R_2, \dots, R_n – показники обчисленої кількості балів;

l_1, l_2, \dots, l_n – вага показників;

n – кількість показників.

Таблиця 3.4

Бальна оцінка показників кредитних ризиків ПриватБанку

Показник	Кількість нарахованих балів (R_i)		
	2019	2020	2021
Коефіцієнт кредитної активності, K_1	78	94	89
Коефіцієнт достатності резервів, K_2	6	7	8
Коефіцієнт якості кредитів, K_3	7	7	6

Коефіцієнт прострочених кредитів, K_4	13	13	12
Максимальний розмір ризику на одного позичальника, K_5	133	162	154
Рівень концентрації великих кредитних ризиків, K_6	72	200	78
Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера, K_7	191	197	182
Коефіцієнт списань із резерву, K_8	84	6	27
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, K_9	125	80	94
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку, K_{10}	0,36	0,46	0,53

Вагові коефіцієнти повинні бути встановлені за допомогою експертних думок. П'ятнадцять експертів ранжували 10 показників ризику кредитування за наступним принципом: показник, який істотно впливає на загальні ризики кредитного портфеля ПриватБанку, дорівнює 10; показник, що має найменший вплив, дорівнює 1; ряди не повторюються. Приймається нульова гіпотеза: $H_0 =$ «думки експертів збігаються», як альтернатива: $H_1 =$ «думки експертів істотно відрізняються». Оцінки експертів наведені в таблиці 3.5.

Задля оцінювання ступеня узгодженості оцінок експертів необхідно обчислити коефіцієнт конкордації (W):

$$W = S / S_{\max}, \quad (3.6)$$

де S – варіації стосовно середнього рангу;

S_{\max} – максимальна величина варіацій.

Величина максимальної варіації визначається за формулою:

$$S_{\max} = 1/12 m^2(n^3 - n), \quad (3.7)$$

де m – число рядів ранжування (кількість експертів);

n – число ранжируваних об'єктів (число показників).

Значення максимальної варіації становитиме:

$$S_{\max} = 15^2 \times (10^3 - 10) / 12 = 18562,5.$$

Думки експертів щодо оцінювання впливу показників ризиків на загальний кредитний ризик ПриватБанку

Експерт	Думки експертів, d_{ij}										
	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇	K ₈	K ₉	K ₁₀	Сума
1	10	7	9	6	5	1	2	4	8	3	55
2	9	7	10	6	8	1	2	4	5	3	55
3	10	5	8	7	8	2	2	4	5	4	55
4	9	7	10	5	9	2	1	4	5	3	55
5	10	8	9	6	8	1	2	4	6	1	55
6	9	7	10	5	8	1	3	4	5	3	55
7	10	6	10	7	6	1	2	5	5	3	55
8	9	7	10	6	7	2	1	4	5	4	55
9	9	7	10	6	7	2	1	4	5	4	55
10	9	7	10	6	8	1	2	4	5	3	55
11	8	5	9	5	8	2	3	4	9	2	55
12	10	7	7	6	8	4	3	2	5	3	55
13	10	7	9	7	7	1	2	4	5	3	55
14	10	7	9	6	8	2	2	2	6	3	55
15	10	5	7	8	7	2	3	4	6	3	55
Сума рангів $S_j^{(R)} = \sum_{i=1}^{15} d_{ij}$	142	99	137	92	112	25	31	57	85	45	825
Сумарний ранг	9	7	9	6	7	2	2	4	6	3	–
Відхилення суми рангів від α , $S_j^{(R)} - \alpha$	59,5	16,5	54,5	9,5	29,5	-57,5	-51,5	-25,5	2,5	-37,5	–
Квадрати відхилень, $(S_j^{(R)} - \alpha)^2$	3540	272	2970	90	870	3306	2652	650	6	1406	15765

Коефіцієнт варіації стосовно середнього рангу визначається згідно формули:

$$S = \sum_{j=1}^n (S_j^{(R)} - \alpha)^2, \quad (3.8)$$

де α – показник середньої суми рангів.

Показник середньої суми рангів (α) буде розраховуватися таким чином:

$$\alpha = 1/2m \times (n + 1). \quad (3.9)$$

Вагові коефіцієнти, l	0,172	0,120	0,166	0,112	0,136	0,030	0,038	0,069	0,103	0,055	1
----------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	---

Розрахувавши бал за кожним показником ризику та їхні вагові коефіцієнти, можна розрахувати інтегральний показник кредитних ризиків ($I_{кр}$) та сформулювати висновки щодо ступня кредитних ризиків ПриватБанку. Визначення інтегрального показника доцільне для оцінювання кредитного ризику у динаміці. На підставі порівняння результатів оцінки $I_{кр}$ за кілька періодів можливо окреслити висновки щодо тенденцій змінення рівня кредитного ризику ПриватБанку.

Таблиця 3.7

Обчислення інтегрального показника кредитних ризиків ПриватБанку

Показник	Вага	2019		2020		2021	
		Нараховані бали	Зважені бали	Нараховані бали	Зважені бали	Нараховані бали	Зважені бали
K_1	0,172	78	13,42	94	16,17	89	15,31
K_2	0,12	6	0,72	7	0,84	8	0,96
K_3	0,166	7	1,16	7	1,16	6	1,00
K_4	0,112	13	1,46	13	1,46	12	1,34
K_5	0,136	133	18,09	162	22,03	154	20,94
K_6	0,03	72	2,16	200	6,00	78	2,34
K_7	0,038	191	7,26	197	7,49	182	6,92
K_8	0,069	84	5,80	6	0,41	27	1,86
K_9	0,103	125	12,88	80	8,24	94	9,68
K_{10}	0,055	0,36	0,02	0,46	0,03	0,53	0,03
Сума	1		62,95		63,82		60,38

Визначимо інтегральний показник кредитних ризиків ПриватБанку за 2019, 2020 та 2021 роки. Для цього потрібно припустити, що оцінювання експертів відносно ваги окремих показників протягом цих 3-х років залишалися незмінними. Розрахунок $I_{кр}$ наведено в таблиці 3.7.

Загальна сума балів, нарахованих за показниками, зважена за ваговими коефіцієнтами, є інтегральним показником кредитних ризиків. У 2019 році $I_{кр}$ становив 62,95 балів; у 2020 році – 63,82 бала; у 2021 році – 60,38 бала.

Динамічну зміну інтегрального показника кредитних ризиків ПриватБанку наведено на рисунку 3.2. Для оцінювання ступеня кредитних ризиків результат розрахунку $I_{кр}$ слід розглядати таким чином: значення $I_{кр} = 100$ відповідає показникам діяльності банку, що збігаються із встановленими критичними межами порогових значень. Чим вище значення $I_{кр}$ перевищує межу в 100 пунктів, тим нижчий ступінь ризику розпізнається в банку. І зворотно, якщо показник менше 100 пунктів, це говорить про підвищений рівень кредитних ризиків.

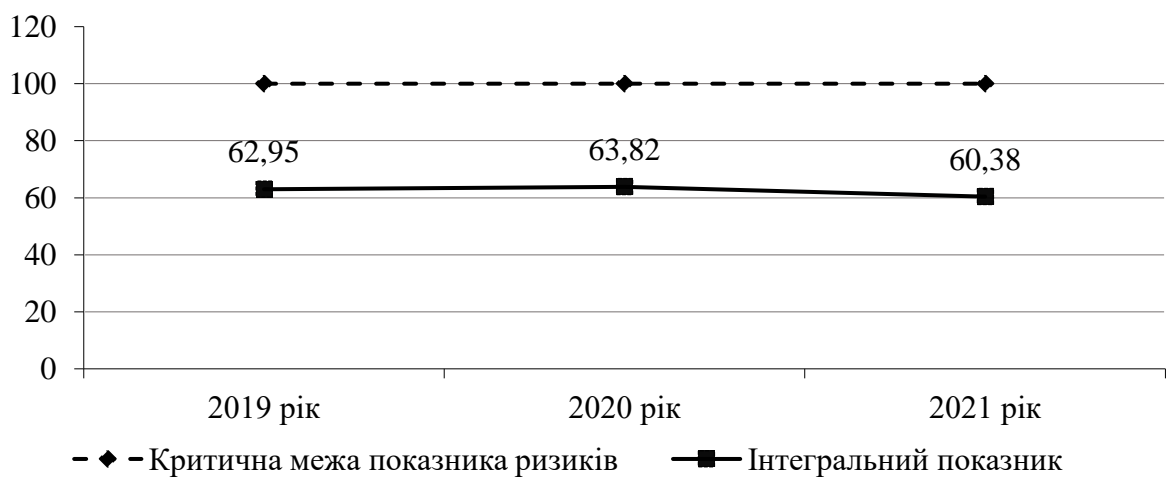

Рис. 3.2. Інтегральний показник кредитних ризиків ПриватБанку

Отримані значення інтегрального показника виявляються нижчими критичного рівня у 100 балів. Отже, це дозволяє зробити висновки, що в ПриватБанку протягом періоду дослідження спостерігався підвищений рівень кредитних ризиків.

Висновки до розділу 3

1. Для подолання негативного впливу негативних факторів на кредитку політику банку пропонується задіяти типову програму змін та інновацій у кредитній діяльності вітчизняних комерційних банків. Заходи, наведені в цій програмі, можуть бути використані для більшості банків України з певними змінами, що враховують специфіку діяльності конкретної банківської

установи. Головними серед цих заходів є: формування кредитних програм для бізнесу якщо підприємці прагнуть розпочати власну справу (наприклад, програма кредитування початкового капіталу); доповнення переліку фінансових коефіцієнтів, що аналізуються банком при встановленні рівня кредитоспроможності позичальника, що надає змогу з'ясувати комплексну оцінку його діяльності й певною мірою нівелювати розбіжності, які можуть виникнути між прогнозованими та фактичними тенденціями; індивідуальний підхід при стягненні проблемної заборгованості тощо.

2. Ефективно розв'язувати бізнес-завдання, зокрема й мінімізувати банківські ризики, можливо тільки за умови системного підходу до управління ними. Саме через це вдосконалення методик андеррайтингу надасть змогу банкам знизити кредитний ризик, підвищити якість кредитного портфеля, збільшити ефективність кредитних операцій та обслуговування клієнтів. Тому впровадження системи управління кредитними ризиками в практичну діяльність банку слід реалізувати за допомогою планомірного підходу з урахуванням особливостей функціонування кожного банку.

3. Процеси оцінювання ризиків кредитного портфеля банку пропонується здійснюватися на основі інтегрального показника. Кожен банк може самостійно обирати показники-індикатори кредитного ризику. Отримані значення інтегрального показника для ПриватБанку виявляються нижчими критичного рівня у 100 балів. Отже, це дозволяє зробити висновки, що в ПриватБанку протягом періоду дослідження спостерігався підвищений рівень кредитних ризиків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Характеризуючи результати, отримані при дослідженні процесу формування кредитної політики банку, можна представити наступні висновки:

1. Сутнісне наповнення кредитної політики можна вбачити як банківську стратегію і тактику щодо залучення ресурсів і подальшого їх інвестування у сфері кредитування клієнтів банку. У широкому розумінні можна поглянути на кредитну політику з боку банку-кредитора і банку-позичальника по відношенню до його клієнтів, включаючи населення. У вузькому ж сенсі кредитною політикою банку є стратегія і тактика в питанні організаційного забезпечення процесу кредитування. Кредитна політика значно впливає на діяльність банку. Якщо її сформовано неефективно, майже не реалізовано на практиці або зовсім немає, то банк не тільки зазнає збитків у процесі своєї діяльності, а й не зможе успішно розвиватися і функціонувати, що може спричинити його крах. Для реалізації та успішної побудови кредитної політики банкам необхідно вибудовувати чітку тактику і стратегію та реалізовувати контрольні заходи.

2. Ключовим елементом кредитної політики є підходи до оцінки кредитних заявок, тобто методика аналізу позичальників щодо кредитоспроможності та ймовірності погашення зобов'язань. При цьому кредитною політикою мають бути визначені переважні форми забезпечення банківських позик. З метою створення ліквідного кредитного портфеля в кредитному меморандумі має бути прописано процедуру встановлення кредитного ризику, формування і використання резервів на можливі втрати за позиками. Частиною кредитної політики визначається відсоткова політика банку за кредитними операціями, що встановлює диференціацію відсоткових ставок за видами кредиту і категоріями позичальника. Банком також регламентуються розміри, порядок нарахування та стягнення штрафних відсотків і комісії з пролонгації кредитів.

3. Диверсифікацію кредитів розпізнають як систему розподілу ризиків, що дозволяє відшкодувати збитки, утворені неповерненням грошових коштів одного позичальника, доходами від більш сумлінних позичальників. На сьогоднішній день керівництво банків зайняте розробкою якісних стандартів кредитування позичальника з метою зменшити кредитні ризики. Це свого роду технологічна частина структури кредитної політики. З такою метою, багато банків стали приділяти підвищений інтерес до виявлення інноваційних рішень у сфері кредитування та методів оцінки кредитоспроможності позичальника.

4. За результатами аналізу бачимо поступове зростання активів і пасивів ПриватБанку. Збільшення зобов'язань було за темпами зростання більш помірним на тлі зростання власного капіталу ПриватБанку. При цьому сума акціонерного капіталу була незмінною, тобто збільшення відбувалося суто за рахунок капіталізації отриманого чистого прибутку банку.

5. У 2017-2021 роках залучені ПриватБанком від клієнтів кошти значно перевищували кредитні ресурси. Тому слід зробити висновок, що банк повністю забезпечує себе кредитними ресурсами, що є результатом ефективної депозитної діяльності. Проте варто також підкреслити, що банк має непропорційну структуру депозитів і кредитів за строками погашення. Ці диспропорції розпізнаються у досить значному перевищенні довгострокових депозитів над довгостроковими кредитами. Впродовж 2017-2021 років ПриватБанк нарощував свій кредитний портфель головним чином завдяки підвищенню обсягів кредитування фізичних осіб.

6. У сьогоднішній ситуації єдиною вагомою проблемою для ПриватБанку залишаються непрацюючі кредити. Вони суттєво погіршують якість кредитного портфелю ПриватБанку та підвищують кредитні ризики. Тому ПриватБанк стратегічно має прагнути до нарощення власних фінансових ресурсів, дотримання політики, що спрямовується на применшення ризикованості, збереження достатнього рівня ліквідності і покращення структури кредитних ресурсів.

7. Для подолання негативного впливу негативних факторів на кредитку політику банку пропонується задіяти типову програму змін та інновацій у кредитній діяльності вітчизняних комерційних банків. Заходи, наведені в цій програмі, можуть бути використані для більшості банків України з певними змінами, що враховують специфіку діяльності конкретної банківської установи. Головними серед цих заходів є: формування кредитних програм для бізнесу якщо підприємці прагнуть розпочати власну справу (наприклад, програма кредитування початкового капіталу); доповнення переліку фінансових коефіцієнтів, що аналізуються банком при встановленні рівня кредитоспроможності позичальника, що надає змогу з'ясувати комплексну оцінку його діяльності й певною мірою нівелювати розбіжності, які можуть виникнути між прогнозованими та фактичними тенденціями; індивідуальний підхід при стягненні проблемної заборгованості тощо.

8. Ефективно розв'язувати бізнес-завдання, зокрема й мінімізувати банківські ризики, можливо тільки за умови системного підходу до управління ними. Саме через це вдосконалення методик андеррайтингу надасть змогу банкам знизити кредитний ризик, підвищити якість кредитного портфеля, збільшити ефективність кредитних операцій та обслуговування клієнтів. Тому впровадження системи управління кредитними ризиками в практичну діяльність банку слід реалізувати за допомогою планомірного підходу з урахуванням особливостей функціонування кожного банку.

9. Процеси оцінювання ризиків кредитного портфеля банку пропонується здійснюватися на основі інтегрального показника. Кожен банк може самостійно обирати показники-індикатори кредитного ризику. Отримані значення інтегрального показника для ПриватБанку виявляються нижчими критичного рівня у 100 балів. Отже, це дозволяє зробити висновки, що в ПриватБанку протягом періоду дослідження спостерігався підвищений рівень кредитних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко Н. В., Охріменко В. В. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України у сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12(1). С. 5-8.
2. Баланюк М. В. Аналіз депозитної та кредитної політики комерційних банків України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 2. С. 22-31.
3. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія. [О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар та ін.]. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 152 с.
4. Бортніков Г. П., Любіч О. О., Гладких Д. М. Державні банки в умовах воєнного стану: ключові проблеми та заходи реагування. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 67-91.
5. Волкова В.В., Волкова Н.І. Практичне застосування моделі оцінки ризику кредитного портфелю банку. *Фінанси, учет, банки*. 2014. № 1 (20). С. 71-79.
6. Герасименко А. В. Особливості взаємозв'язку між банківським кредитуванням промисловості та фінансовою стійкістю банків. *Бізнес Інформ*. 2022. №3. С. 93-101. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-93-101>
7. Гладких Д. М. Основні проблеми іпотечного кредитування та напрями його активізації в Україні. *Бізнес Інформ*. 2022. №1. С. 339-344. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-339-344>
8. Глущенко С., Шпортюк В. Фактори попиту на банківські кредити в Україні: моделювання та оцінка. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 46-56.
9. Глущенко Ю. А. Шляхи оптимізації кредитної політики як запорука фінансової безпеки банку. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 2. С. 111-118.

10. Дем'яненко І. В., Бандура Ю. В. Роль НБУ в формуванні кредитного портфеля комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7650>.
11. Демчук Н. І., Мазур І. М., Вишнякова І. В. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2016. 300с.
12. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. 295 с.
13. Добровольська О. В., Йолтухівський В. М. Ліквідне забезпечення як запорука якісної кредитної політики комерційного банку: практичний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8762>
14. Довгань Ж.М. Менеджмент у банку: підруч. Тернопіль: Економічна думка, 2017. 512 с.
15. Дробязко А. О., Любич О. О., Олійник Д. І. Оптимізація моделей бізнесу державних банків в умовах посилення вимог до фінансової безпеки у 2022 році. *Фінанси України*. 2022. № 1. С. 74-89.
16. Єрмошкіна О. В., Букреєва Д. С., Путров А. В. Інструменти удосконалення діяльності комерційного банку в умовах цифрової трансформації. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2022. № 1. С. 184-189.
17. Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л, Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2021. 360 с.
18. Зайцева Л. О., Зайцев Г. В. Банківське кредитування компаній електроенергетичного комплексу. *Бізнес Інформ*. 2022. №2. С. 105-111. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-105-111>
19. Звіти про фінансову стабільність. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/stability>
20. Зянько В. В., Коваль Н. О., Спіфанова І. Ю. Банківський менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. 126 с.

21. Іващенко А. Г., Городецька Т. Б., Мелешкевич С. О. Огляд сучасного стану споживчого кредитування у комерційних банках України та його організаційно-економічне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12. С. 22-28.

22. Ісаян А. М., Сословський В. Г. Банківське кредитування підприємств АПК в умовах невизначеності : монографія. Харків: ФОП Здоровий Я.А., 2017. 217с.

23. Калівошко О. М. Аналіз системно важливих комерційних банків. *Облік і фінанси*. 2019. № 1. С. 83-91.

24. Карчева Г. Т. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 279 с.

25. Кононенко Г. І., Никоненко А. О. Кредитна політика комерційного банку в ринкових умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 16. С. 24-30.

26. Копилюк О. І., Ногінова Н. М., Музичка О. М., Кульчицька Н. С. Фінансовий менеджмент в банку: навч. посіб. Львів: вид-во «Ліга-Прес», 2015. 236 с.

27. Краснова І. В., Лавренюк В. В. Підходи до моделювання операційного ризику банку. *Бізнес Інформ*. 2022. №4. С. 110-119. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-110-119>

28. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. №3. С. 176-83. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-176-183>

29. Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління кредитним ризиком банку : монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 86 с.

30. Лачкова В. М., Лачкова Л. І., Шевчук І. Л. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2017. 180 с.

31. Макаренко Ю. П., Шевченко А. В. Аналіз управління кредитним портфелем комерційного банку на прикладі АТ «ОТП Банк». *Економіка та держава*. 2021. № 1. С. 24-29. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.1.24

32. Мацелюх Ю. В. P2P-кредитування як інноваційний інструмент розвитку кредитного ринку: зарубіжний досвід і можливості для України. *Бізнес Інформ*. 2022. №9. С. 82-87. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-9-82-87>

33. Мельник О. М. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 1. С. 15-19.

34. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схв. Рішенням Правління Національного банку України від 15.12.2017 № 803-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#n19434>

35. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки України : монографія; за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 311 с.

36. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Вдосконалення механізмів управління операційними ризиками банку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Економіка. 2022. № 25. С. 102-109.

37. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку: монографія; за заг. ред. С. О. Дмитрова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 264 с.

38. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision>

39. Овчелупова О. М. Оцінка кредитоспроможності позичальників комерційного банку: напрямки підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2020. № 3. С. 106-114.

40. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/about>

41. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

42. Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру операційного ризику: постанова Правління НБУ від 24.12. 2019 № 156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156500-19#Text>

43. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

44. Про затвердження Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України: постанова Правління Національного банку України від 22.12.2017 № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0141500-17>

45. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

46. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009 № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0460500-09>

47. Рац О. М., Алфімова А. С. Сучасні напрями розвитку фінансових технологій у банківському секторі України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4(2). С. 9-13.

48. Рудевська В. І. Бізнес-архітектура банківського сектору у забезпеченні зростання економіки країни: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Автограф, 2021. 236 с.

49. Рудевська В. І. Теоретико-змістовна характеристика визначення бізнес-моделі банку з державною участю. *Бізнес Інформ*. 2022. №2. С. 98-104. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-98-104>

50. Руцишин Н. М., Мединська Т. В., Клименко С. М. Застосування антикризового менеджменту банками України в умовах сучасних викликів. *Бізнес Інформ*. 2022. №1. С. 314-322. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-314-322>

51. Соловей Н. В., Скрипниченко І. О. Проблеми якісної оцінки кредитного портфелю комерційного банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 1(2). С. 15-19.

52. Холодна Ю., Попова Ю. Особливості регулювання ліквідності комерційних банків в сучасних умовах. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 152-156.

53. Холявко Н. І., Козлянченко О. М. Світові тенденції діджиталізації банківського сектора. *Проблеми економіки*. 2021. №2. С. 217-224. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-217-224>

54. Худолій Ю. С., Халєвіна М. О. Фінтехнології в банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 134-142. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-134-142>

55. Череп О. Г., Куц Г. О. Заходи щодо покращення кредитної діяльності комерційних банків України. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 114-116.

56. Чиж Н. М. Функціонування банківської системи України: проблеми та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2022. №4. С. 103-110. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-103-110>

57. Чмутова І. М., Андрійченко Ж. О., Колесніченко А. С., Камсарян М. К. Забезпечення прибутковості банку на основі визначення стадій розвитку інноваційних кредитних продуктів. *Проблеми економіки*. 2020. №2. С. 365-373. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-365-373>

58. Шульга Н., Котенко У., Степаник А. Банківське кредитування комерційної нерухомості. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. № 5. С. 112-126.

59. Яремко І. Й., Заворітній М. В. Кредитний моніторинг в комерційних банках як спосіб попередження виникнення проблемної заборгованості. *Молодий вчений*. 2021. № 4(2). С. 345-349.

60. Khalatur S., Tvaronavičienė M., Dovgal O., Levkovich O., Vodolazska O. Impact of selected factors on digitalization of financial sector. *Entrepreneurship and Sustainability*. 2022. Issues 10(1). P. 358-377. [https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.1\(19\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.1(19))

61. Kornivska, Valeriia O. (2022) “The Role Played by the Digital Transformation of Ukraine’s Financial Sector in the Context of Post-War Reconstruction: Opportunities and Risks”. *Business Inform* 8:27-35. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-27-35>

62. Statistical Data Warehouse. ECB. URL: <https://sdw.ecb.europa.eu/>

63. Website of European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Основні теоретичні підходи до трактування поняття «кредитна політика банку»

Автор	Особливості визначення	Визначення
Ж.М. Довгань [14]	Комплекс заходів	Комплекс заходів банку щодо підвищення прибутковості кредитних установ і зниження кредитного ризику.
Г. Т. Карчева [24]	Частина філософії	Частина філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок по кредиту/
О.А. Криклій, Н.Г. Маслак [29]	Напрями, принципи, цілі кредитної діяльності	Визначає основні напрями кредитного процесу, пріоритети, принципи та цілі певного банку на кредитному ринку – стратегія кредитної діяльності банку, і передбачає застосування конкретних фінансових та інших інструментів, що використовуються в процесі реалізації кредитних угод – тактика банку щодо організації процесу кредитування.
Ю.П. Макаренко, А.В. Шевченко [31]	Стратегія і тактика банку	Стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності.
О.Г. Череп, Г.О. Куц [55]	Складова частина загальної політики банку	Є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого комерційного банку.
М.В. Баланюк [2]	Документ	Документ, що визначає основні цілі та напрямки кредитної діяльності банку на перспективу.
О.В. Дзюблук, Л.М. Прийдун [12]	Заходи і дії банку	Сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля і контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для прийняття конкретних рішень.
О.В.Добровольська, В.М. Йолтухівський [13]	Система стратегічних цілей	Розроблена система стратегічних цілей діяльності банку в межах надання кредитів і відповідних механізмів ефективного реалізації цих цілей.
А.М. Ісаян, В.Г. Сословський [22]	Забезпечення безпеки	Забезпечення безпеки, надійності і прибутковості кредитних операцій, тобто уміння звести до мінімуму кредитний ризик.

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Місце АТ КБ «ПриватБанк» у національних і світових рейтингах [40]

№ з. п.	Вид рейтингу	Значення
1	STANDARD RATING	
1.1	Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	uaAA
1.2	Короткостроковий кредитний рейтинг	uaK1
1.3	Рейтинг депозитів	ua.1
2	FITCH RATINGS	
2.1	Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	AA (ukr)/Stable
2.2	Рейтинг стійкості	ccc-
2.3	Довгостроковий рейтинг РДЕ в іноземній валюті	CCC-
2.4	Довгостроковий рейтинг РДЕ в національній валюті	CCC
2.5	Короткостроковий рейтинг РДЕ в іноземній валюті	C
2.6	Рейтинг підтримки	WD
2.7	Рівень підтримки довгострокового рейтингу дефолту емітента (РДЕ)	WD
3	MOODY'S (рейтинги визначаються на основі публічної інформації)	
3.1	Базова оцінка кредитоспроможності (BCA)	caa2
3.2	Скоригована базова оцінка кредитоспроможності (Adjusted BCA)	caa2
3.3	Довгострокові депозити (іноземна валюта)	Caa2
3.4	Довгострокові депозити (національна валюта)	Caa2
3.5	Довгострокова оцінка ризику контрагента	Caal(cr)
3.6	Довгостроковий рейтинг ризику контрагента (іноземна валюта)	Caal
3.7	Довгостроковий рейтинг ризику контрагента (нац. валюта)	Caal

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Основні показники кредитного ризику банку, % [5]

№	Показник	Формула розрахунку	Оптимальне значення
1	Коефіцієнт кредитної активності	$K_1 = \text{КП} / \text{А} \times 100\%$, КП – кредитний портфель банку; А – загальні активи.	65-75%
2	Коефіцієнт достатності резервів	$K_2 = \text{Р} / \text{КП} \times 100\%$, Р – резерв, створений на відшкодування збитків за кредитними операціями.	0,9-5%
3	Коефіцієнт якості кредитів	$K_3 = \text{БК} / \text{КП} \times 100\%$, БК – безнадійні кредити.	не більше 5%
4	Коефіцієнт прострочених кредитів	$K_4 = \text{ПК} / \text{КП} \times 100\%$, ПК – кредити, прострочені понад 30 календарних днів.	не більше 10%
5	Максимальний розмір ризику на одного позичальника	$K_5 = \text{Норматив Н7}$,	не більше 25%
6	Рівень концентрації великих кредитних ризиків	$K_6 = \text{Норматив Н8}$,	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
7	Рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	$K_7 = \text{Норматив Н9}$,	не більше 5%
8	Коефіцієнт списань із резерву	$K_8 = \text{СР} / \text{КП} \times 100\%$, СР – списання із резерву, створеного для відшкодування втрат за кредитними операціями банку.	0,25-1,5%
9	Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	$K_9 = (\text{ПД} - \text{ПВ}) / \text{КП} \times 100\%$, ПД – процентні доходи банку; ПВ – процентні витрати банку.	не менше 1,4%, верхнє граничне значення 7,4.
10	Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	$K_{10} = \text{ВК} / \text{КП}$, ВК – власний капітал банку.	не менше 50%, показує, скільки власних коштів припадає на 1 гривню виданих кредитів